

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ХАРКІВСЬКИЙ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗИНА

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ І ПСИХОТЕРАПІЇ

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

на тему: Психологічні особливості уявлень про сім'ю у жінок, які будують  
довгострокові стосунки з військовослужбовцями

Студентки 2 курсу групи ПС-62

другого (магістерського) рівня вищої освіти  
освітньо-професійної програми «Психологія»  
за спеціальністю 053 – ПСИХОЛОГІЯ

Іщенко Є.Д

Керівник к. психол. н доцент кафедри  
Харченко А.О.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Чотирьохрівнева шкала оцінювання \_\_\_\_\_  
Кількість балів: \_\_

Члени комісії \_\_\_\_\_ (підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>3</b>
<b>РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМ'Ю У ЖІНОК, ЯКІ БУДУЮТЬ ДОВГОСТРОКОВІ СТОСУНКИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.....</b>	<b>6</b>
1.1. Поняття сім'ї та її функції.....	6
1.2. Огляд сучасних досліджень, щодо уявлень про сімейні стосунки..	11
1.3. Психологічні особливості уявлень про сім'ю у жінок, які будують стосунки з військовослужбовцями.....	16
Висновки до Розділу I.....	18
<b>РОЗДІЛ II. ОПИС ПРОЦЕДУРИ ТА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМ'Ю У ЖІНОК, ЯКІ БУДУЮТЬ ДОВГОСТРОКОВІ СТОСУНКИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.....</b>	<b>20</b>
2.1. Мета та завдання дослідження.....	20
2.2. Характеристика вибірки дослідження.....	20
2.3. Опис методик та методів дослідження.....	21
Висновки до Розділу II.....	24
<b>РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМ'Ю У ЖІНОК, ЯКІ БУДУЮТЬ ДОВГОСТРОКОВІ СТОСУНКИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.....</b>	<b>26</b>
3.1. Результати дослідження та їх інтерпретація.....	26
3.2. Визначення психологічних особливостей уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцям.....	51
Висновки до Розділу III.....	60
<b>ВИСНОВКИ.....</b>	<b>62</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>66</b>
<b>АНОТАЦІЇ.....</b>	<b>70</b>
<b>ДОДАТКИ.....</b>	<b>72</b>

## ВСТУП

Сім'я - це одна з найважливіших цінностей у житті людини, що відіграє ключову роль у формуванні особистості, наданні емоційної підтримки та відчуття приналежності. Для жінок, які планують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, тема сім'ї набуває особливої актуальності.

Специфіка військової служби, пов'язана з розлуками, небезпекою та ненормованим робочим днем, ставить перед сім'ями військовослужбовців певні виклики. Жінкам, які обрали шлях життя з військовим, доводиться адаптуватися до нових умов, шукати баланс між особистим життям та очікуваннями служби, а також долати стрес та невизначеність.

Уявлення про сім'ю, які формуються у жінок, які будують стосунки з військовослужбовцями, відіграють важливу роль у їх здатності справлятися з цими викликами. Ці уявлення можуть ґрунтуватися на особистому досвіді, стереотипах, культурних нормах та цінностях.

Тема особливостей партнерських та сімейних стосунків у парах з військовослужбовцями висвітлена у працях багатьох науковців таких, як: Карен Дайс, Моніка Хендрік, Сьюзан Стенлі, Джилліан Рівз, Трейсі Тейлор, Аманда Кларк.

**Актуальність теми дослідження.** Дослідження особливостей уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, є актуальним завданням з кількох причин. До цих причин можемо віднести зростання кількості сімей військовослужбовців. Зважаючи на активну участь України у військових діях, кількість сімей військовослужбовців значно зросла. Також важливо зазначити, що військова служба ставить перед парами, в яких один з партнерів військовослужбовець певні виклики, які не характерні для цивільних.

**Об'єктом дослідження** є уявлення про сім'ю.

**Предметом дослідження** є особливості уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями.

**Мета дослідження** - дослідити особливості уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцям.

**Завдання дослідження:**

1. Здійснити теоретичний аналіз особливостей уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями.

2. Дослідити особливості очікування щодо ролей чоловіка та жінки в шлюбі та ставлення до понять "сім'я" та "шлюб" у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями.

3. Дослідити особливості стосунків жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, з чоловіками у різних сферах сімейного життя (сімейні ролі)

4. Виявити рівень задоволеності жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями своїми стосунками з партнерами.

5. Дослідити тип мотивації у романтичних стосунках у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями.

6. Проаналізувати факторну структуру компонентів уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями.

**Вибірка дослідження.** У дослідженні приймають участь 79 жінок 22-27 років, які перебувають у тривалих стосунках 1-3 роки та які в них не перебувають. Вибірка поділена на дві групи:

1. Жінки, які перебувають в довгострокових стосунках з військовослужбовцями

2. Жінки, які перебувають в довгострокових стосунках з цивільними.

До контрольної групи належать жінки, які не перебувають в стосунках.

**Методи дослідження.**

Діагностичні методики: метод семантичного диференціалу, методика "Рольові очікування та домагання в шлюбі (РОД) А. Волкова, методика PARI E. Шеффера и Р. Белла, шкала оцінки стосунків RAS S. Hendrick, тип мотивації в романтичних стосунках CMQ M. Blais.

Методи математичної статистики: дескриптивна статистика, експлораторний факторний аналіз з обертаням Varimax та дисперсійний аналіз.

**Гіпотеза дослідження:** уявлення про сім'ю у жінок, які будуть довгострокові стосунки з військовослужбовцями, відрізняються від уявлень про сім'ю у жінок, які не мають стосунків з військовослужбовцями.

**Практична значущість** роботи полягає в можливості використання отриманих результатів для розробки програм та рекомендацій з підтримки сімей військовослужбовців, а також для підвищення рівня адаптації та стресостійкості жінок, які будуть довгострокові стосунки з військовослужбовцями.

# РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМ'Ю У ЖІНОК, ЯКІ БУДУЮТЬ ДОВГОСТРОКОВІ СТОСУНКИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

## 1.1. Поняття сім'ї та її функції

Сім'єю прийнято називати базовий соціальний інститут, який виконує важливі для життя функції, такі як: відтворення та виховання нащадків, соціалізація особистості та задоволення базових та не тільки потреб. Під визначенням поняття сім'я закладаються різні аспекти людського життя, сюди входить і соціальний аспект, і юридичний, і психологічний, і культурний та економічний.

Відповідно до багатьох соціологічних досліджень, сім'я визначається, як група людей, які пов'язані шлюбними, кровними чи іншими зв'язками, характерним для яких є спільне ведення господарства та спільне проживання [12].

В психології прийнято розуміти дане поняття наступним чином: «сім'я – соціально активна група людей, пов'язаних кровною чи шлюбною спорідненістю на основі взаємної спільності мети, інтересів і моральної відповідальності, які ведуть самостійну господарсько-економічну діяльність, дотримуючись законів і правил, прийнятих у державі» [7].

Існує також велика кількість класифікацій сімей. Розглянемо одну з найпоширеніших з них – за критерієм здатності виконувати власні функції – дисфункціональні та функціональні.

1. Дисфункціональні сім'ї – це сім'ї, які не в змозі коректно та повноцінно виконувати основні задачі та функції. Для членів родини в такому випадку є характерним незадоволеність навіть базових потреб, сім'я постійно потерпає від криз та проблем, що виникають під час життєвого циклу розвитку сім'ї та які не має можливості пережити. При цьому типі сімейної структури спостерігається погіршення у взаємодії між її членами, негативних наслідків також зазнає і емоційний зв'язок, всі ці фактори в подальшому

можуть призвести до проблем особистості у соціумі та психологічного дискомфорту [3].

Питання причини виникнення дисфункціональності серед сімей цікавило велику кількість дослідників, таких як: А. Варга, А. Чернікова, Е. Ейдемільера, В. Юстицька та О. Лічко [37]. У свої роботах науковці розглядали та досліджували різні класифікації саме дисфункціональних сімей, які спирались на різноманітні аспекти, наприклад: емоційна атмосфера, розподіл ролей, рівень конфліктності та способи вирішення сімейних проблем.

2. Функціональні сім'ї – це сім'ї, які в змозі успішно вирішити як внутрішні задачі, так і зовнішні, дотримуючись всіх функцій. Для таких сімей є характерним задоволення всієї родини в цілому, так і кожного її члена по окремоті. Про такі сім'ї можна говорити, як ті, в яких панує спокійна, гармонійна атмосфера, взаємні допомога та розуміння, для них є характерним ефективний розподіл ролей, члени сім'ї відчують підтримку та опору один в одному [18].

Сім'я, як і будь-яка соціальна система має власні кордони або границі, які визначають її взаємодію із зовнішнім світом. Ці границі можна поділити на:

– Зовнішні – визначають тип та особливості взаємодії між самою сім'єю та соціальним оточенням, демонструючи те, на скільки вона відкрита до зовнішнього впливу та на скільки їм піддається;

– Внутрішні – визначають характер взаємодії між внутрішніми підсистемами сім'ї, тобто відносини між подружньою парою, між батьками та дітьми, між дітьми ( між сестрами чи братами) [24].

Існує класифікація границі сім'ї за ступенем проникності:

1) Жорсткі – границі, які зумовлюють ізоляцію від зовнішнього світу, що викликає труднощі зі встановленням контактів або закритість між членами сім'ї один від одного, загальний стан членів родини в такому випадку, можна описати, як тривожний, боязкий та недовірливий [14].

2) Розмиті – границі, при яких немає чіткого розділення між сім'єю та особистістю, ці кордони легко порушуються як самими членами родинами, так і людьми не з сім'ї, при таких умовах порушується почуття безпеки та комфорту членів родини, можуть виникати непорозуміння та конфліктів [14].

3) Проникні - границі, при яких присутній баланс між взаємодією із зовнішнім світом та всередині сім'ї, при цьому в ній зберігається чітка структура, кожен член родини відчуває безпеку та комфорт, панує атмосфера підтримки та гармонії. Даний тип границь є характерним для функціональних сімей [14].

Розвиток сім'ї на всіх його етапах регулюється сімейними нормами та правилами, які є характерними для кожної сім'ї без виключення. Ці правила можуть бути заздалегідь обговореними, або ж виконуватись за замовчуванням, або вони можуть бути продиктовані культурними традиціями, чи загальними суспільними нормами.

До правил, які існують в життєвому циклі сім'ї також варто віднести і розподіл сімейних ролей та розподіл функцій між членами. З плином часу, з тим як сім'я проживає певний етап в своєму формуванні та переходить на новий рівень мають видозмінюватись правила і норми в ній, якщо ж це не відбувається, то сім'я починає класифікуватись як дисфункціональна [2].

Розглянемо ще одну класифікацію сімей, яка базується на складі членів родини [23]:

1. Розширені сім'ї – сім'ї, які включають в себе деяку кількість поколінь, що об'єднані або спільним проживанням, або підтримують дуже тісний зв'язок один з одним.

2. Неповні сім'ї – сім'ї, до складу яких не входить хтось з батьків, тобто сім'ї в яких присутні діти та або лише тато, або лише мама.

3. Нуклеарні сім'ї – сім'ї, які складаються з подружньої пари та дитини, або кількох дітей.

Існує також ще одна класифікація типів сімей, яка заснована на домінантній ролі:

- Матріархальні сім'ї – сім'ї, в яких домінуючу роль виконує жінка;
- Патріархальні сім'ї – сім'ї, в яких домінуючу роль виконує чоловік.

Сім'я виконує ряд функцій, які сприяють її життєдіяльності, та які підтримують стабільність у суспільстві. До таких функцій відносять [27]:

- Економічну – визначає матеріальне забезпечення сім'ї сюди входить ефективний розподіл фінансів, спільне ведення господарства, забезпечення кожного члена сім'ї їх базовими потребами – їжа, одяг, житло;
- Виховну – завдяки ній, передаються культурні традиції, цінності та норми поведінки нащадкам, адже саме сім'я є першим соціальним оточенням дитини, де вона отримує досвід;
- Репродуктивну – відповідає за біологічне відтворення населення, адже вона створює та надає умови для народження та виховання майбутніх поколінь, що забезпечує збереження суспільства;
- Соціальну – за допомогою цієї функції індивід адаптується до умов та норм суспільного життя, навчається взаємодіяти з оточуючим світом, що сприяє формуванню соціальних навичок;
- Психологічну – допомагає людині відчувати підтримку з боку інших, та психологічний комфорт, сприяє виникненню у людини відчуття безпеки, довіри та любові, що в своє чергу позитивно впливає на здатність людини протистояти стресовим факторам;
- Захисну – функція, яка сприяє захисту кожного члена родини від соціального оточення, позитивно впливає на їх благополуччя, також сприяє захисту інтересів своїх членів сім'ї.

Для формування особистості кожного з членів, сім'я виконує одну з найважливіших ролей, адже вона може як негативно, так і позитивно впливати на мотивацію, самооцінку, поведінку та емоційний стан людини. Сім'я сприяє формуванню особистісних якостей людини, її поглядів на

життя, цінностей, які протягом всього життя визначають особливості взаємодії людини з самим собою та оточуючими [30].

Однак, сучасний світ висуває перед сім'єю велику кількість нових викликів, що вимагають як від сім'ї в цілому, так і від всіх її членів гнучкості та швидкої адаптації. До таких викликів варто віднести зміни у розумінні традиційних гендерних ролей, економічна нестабільність в країні проживання. Аби впоратись з цими викликами члени сім'ї мають вдосконалювати свої форми підтримки та взаємодії у вигляді компромісів.

Ключовими факторами, що впливають на успіх чи невдачу у шлюбі, є особисті якості подружжя, їхня здатність справлятися з різними труднощами, стресовими станами та ситуаціями, та підтримувати гармонію у відносинах. Недостатня розвиненість згаданих вище умінь часто призводить до конфліктів та непорозумінь, що виникають або через внутрішні суперечності в характері одного з подружжя, або через розбіжності між ними, і в гіршому випадку можуть призвести до розлучення [17].

Важливу роль грають і індивідуально-психологічні особливості кожного з подружжя, які формують їх особистісний тип. Нерідко причиною подружніх конфліктів та розлучень стає "не зійшлись характерами" - несумісність у звичках, інтересах чи емоційних реакціях, у різних поглядах на життя. Сумісність подружжя визначається цілою низкою факторів: моральними принципами, інтересами, рівнем культури та кругозору, стилем життя, психосоціальною зрілістю та системою цінностей. Ці показники вказують на те, що якість сімейних відносин залежить не тільки від особистісних характеристик партнерів, а й від їхніх очікувань, сформованих попереднім досвідом життя.

Щоб допомогти подружжю з проблемами у відносинах, важливим є поняття, на чому засновані їхні очікування і яке їхнє реальне становище в сім'ї. І тому часто аналізують шлюбні моделі їхніх батьків, братів чи сестер, і навіть вивчають динаміку своїх відносин. Такий підхід допомагає виявити основні причини конфліктів та виробити стратегії щодо покращення

подружніх відносин, спираючись на досвід та очікування, закладені в ранні роки [5].

На думку Р. Улісса: «для підтримки стійких сімейних відносин необхідні спеціальні навички та установки, а також розуміння ключових особистісних характеристик, які відіграють важливу роль у відносинах подружжя. Серед таких властивостей слід виділити такі дихотомії: екстраверсія-інтроверсія, домінування-підпорядкування, ригідність-гнучкість, оптимізм-песимізм, безтурботність-відповідальність, раціоналізм-романтизм, запальність-емоційна стабільність і здатність до соціальної адаптації» [7].

Отже, сім'я це основна соціальна інституція, яка сприяє тому, щоб основні потреби люди були задоволені в усіх аспектах життя. Вона займає одне з провідних місць у формуванні особистісних особливостей людини та виконує ряд функцій: захисну, економічну, соціальну, репродуктивну, психологічну та виховну.

## **1.2. Огляд сучасних досліджень щодо уявлень про сімейні стосунки**

Уявлення про сімейні відносини є складними психологічними конструкціями, які формуються під впливом особистісного досвіду, культурних традицій та цінностей, соціальних норм. Ці фактори складають основу розуміння та сприйняття особистістю сім'ї, складають її очікування від сімейних ролей, та є причинами поведінки людини всередині сімейних відносин.

З огляду на сучасні дослідження можна побачити широкий спектр підходів та гіпотез стосовно уявлень про сім'ю та взаємовідносини у ній, які спираються на економічну та культурну різницю в розумінні [13]. Таким чином у дослідженнях західних вчених неодноразово підкреслювалась важливість ролі, які відіграє культура у формуванні сімейних уявлень.

Існує декілька досліджень, які показали провідну роль у житті жителів Західної Європи та США тенденцій пов'язаних з гендерною рівністю та розподілом сімейних обов'язків та ролей. Тобто, виявлено, що збільшується кількість сімей де обидва партнери з подружжя активно залучені у професійну діяльність, що відповідно має свій вплив на традиційне бачення моделі виховання дитини та розподіл обов'язків по веденню домашнього господарства [39].

Дослідження, які проводяться в українському просторі в більшій мірі відображають історично сформовані традиційні погляди на сім'ю, які полягають у вихованні дітей, збереженні сімейних цінностей та емоційної підтримки. Проте, варто зазначити, що сучасні тенденції спонукають до змінюють ці сформовані погляди українців. Серед українців зараз стрімко популяризуються партнерські відносини, які мають на увазі стосунки з рівним розподілом домашніх обов'язків та прав [31].

Дослідження, котрі присвячені уявленням про сім'ю серед жінок, що перебувають у стосунках з військовослужбовцями, підкреслюють унікальний досвід, які вони отримують у цих стосунках та певні виклики. Перебуваючи у таких стосунках, жінки часто переживають достатньо тривалі взаємовідносини на відстані, перебувають під впливом високого рівня стресу, та відчувають хвилювання через високий ризик втрати свого партнера. Такі відносини вимагають від жінок значних зусиль для адаптації до станів невизначеності та нестабільності.

У багатьох зарубіжних дослідженнях підкреслюється важливість різних соціальних ресурсів, таких як: підтримка з боку близьких, участь у групах підтримки, та розвиток стресостійкості, що дозволяє більш ефективно справлятися з труднощами життя [22].

Сучасна психологія наповнена різними теоретичними підходами, які вивчають поняття сім'ї, її функції, її структуру та динаміку розвитку стосунків. До таких теорій відносяться:

1. Системна теорія сім'ї, основоположником даного підходу можна вважати Мюррей Боуена. В своєму відході, він розглядав сім'ю як цілісну систему, де кожен елемент тісно пов'язаний один з одним, і зміна одного елементу веде за собою зміни у ввій системі загалом. Наприклад, зміна поведінки одного з членів родини, призводить до відповідної реакції інших членів родини, що впливає на всю сім'ю в цілому [31].

2. Структурно-функціональна теорія, яка була висунута Талкоттом Парсонсом, розглядає сім'ю, як сукупність ролей, які займають її члени. Кожна з цих ролей виконує певні функції, що забезпечують життєдіяльність сім'ї [3].

3. Інтерактивна теорія, яка виникла під впливом думок Джорджа Герберта Міда та Грегорі Бейтсона, котра розглядає сім'ю як система, котра засновується на взаємодії між її членами. В залежності від типу відносин: конструктивні чи деструктивні, то сім'я може розвиватись, чи навпаки в ній може виникати напруга [16].

4. Теорія прихильності, яка була висунута Джоном Боулбі, в якій підкреслена значимість ранніх відносин з батьками, адже вони в подальшому впливають на формування уявлень про сім'ю та про міжособистісні відносини. Автор запевняв, що тип та якість прихильності між батьками та дитиною може впливати на майбутні романтичні та сімейні стосунки дитини в дорослому житті [21].

5. Теорія сімейних систем Сальвадора Мінухіна, яка приділяє увагу аналізу та коригуванню сімейної структури. Він підкреслював важливість сімейної ієрархії, кордонам між поколіннями та коаліціями, що може призвести до дисфункціонального існування сім'ї [28].

Багато досліджень уявлень про сімейні відносини вказують на те, що жінки, які перебувають у стосунках з військовослужбовцями мають відмінні погляди на сім'ю. Їм притаманне фокусування на стабільності, взаємопідтримці та розвиток швидкої адаптації, що спричинено особливостями

професії їх партнера. Для цих жінок часто більшу роль відграє емоційна близькість у стосунках, довіра та взаєморозуміння.

До основних напрямків сучасних досліджень сімейних відносин можна віднести:

1. Динаміку сімейних відносин – тобто зміни, які відбуваються в середині сім'ї протягом її існування. Дослідження Е. Мавіс Хетерінгтона вказують, що значимі життєві події, такі як розлучення батьків сильно впливають на динаміку сімейних відносин. Хетерінгтон у своїй роботі зазначала, що: «такі зміни часто мають довгострокові наслідки для дітей, включаючи труднощі у соціалізації, знижене відчуття безпеки та емоційну нестабільність» [41].

2. Комунікація в сім'ї – ефективність комунікації сприяє підтримці здорових відносин. Джон Готтман у своїх дослідженнях визначив патерни у спілкуванні, які здатні передбачити стабільність, або розторгнення подружніх відносин. Серед таких особливостей критика, ігнорування, зневага та оборонність, саме вони дуже негативно впливають на гармонію у шлюбі [27]. Ще один дослідник, Алан Карр, у своїх роботах підкреслює важливість відкритого і чесного спілкування між членами родини. На його думку, що вміння людини конструктивно виражати свої почуття, емоції та обговорювати непорозуміння та конфлікти позитивно впливають на зміцнення емоційних зв'язків та зменшення негатива [41].

3. Стрес та конфлікти у сімейних відносинах, які завжди існують у розрізі сімейного життя. Дослідник Урі Бронфенбреннер визначив у своїх працях, що зовнішні фактори, такі як економічні труднощі, екологічні зміни та зміни у соціумі, політична нестабільність спонукають до зростання рівня стресу в сім'ї [28]. Р. Лазарус та С. Фолкман в своїх наукових роботах приділяли велику увагу вивченню стреса та копінг стратегій, та дійшли висновку, що підтримка в середині сім'ї на пряму впливає на зниження напруги. Для сімей, яким притаманні механізми сумісного подолання стреса, є характерним більша стійкість до кризових ситуацій [13].

4. Роль культурних і соціальних факторів, які визначають норми, очікування та ролі, які розподіляють між членами родини. У дослідженнях Гаррієт Лернер, визначено, що культурні уявлення про розподіл обов'язків, сімейні цінності, та розподіл ролей між подружжям неабияк впливають на динаміку розвитку сімейних відносин. Дослідниця Діани Баумринд у своїх роботах дійшла висновку, що: «такі стилі виховання, як авторитарний, авторитетний та ліберальний, різняться за своїм впливом на розвиток дітей. Ці стилі виховання тісно пов'язані з особливостями культури. У суспільствах, де домінують колективістські цінності, авторитарний стиль частіше сприймається як норма, тоді як в індивідуалістичних культурах, таких як країни Західної Європи чи США, більшого поширення набуває авторитетний стиль, орієнтований діалог і партнерство» [37].

5. Психічне здоров'я та сімейні стосунки – ці фактори є тісно пов'язані та впливають одне на одного. Психотерапевт Сальвадор Мінухін, у своїх дослідженнях підкреслює, що: «дисфункціональні сімейні відносини, наприклад, часті конфлікти, недолік емоційної підтримки або надмірний контроль можуть сприяти розвитку психічних розладів, таких як тривожність, депресія і навіть психосоматичні захворювання» [36]. В той самий час варто розглянути дослідження Вірджинії Сатир, в якому вона наголошує на тому, що здорові та гармонійні сімейні відносини є стійким ресурсом для підтримки психічного здоров'я, атмосфера прийняття, взаємної поваги сприяє зниженню стреса, зміцнює рівень самооцінки [25].

Таким чином, сучасні дослідження сімейних відносин охоплюють широкий спектр питань – від впливу життєвих змін на динаміку сім'ї до ролі комунікації та способів подолання стресу. Ці напрями наголошують на складності та багатогранності сімейного життя, надаючи наукову основу для розробки методів підтримки та зміцнення сімейних зв'язків.

### **1.3. Психологічні особливості уявлень про сім'ю у жінок, які будують стосунки з військовослужбовцями**

Жінки, котрі перебувають у стосунках з військовослужбовцями, формують специфічні уявлення про сім'ю, під впливом реалій війни. Основними аспектами цих уявлень є адаптація до умов постійних відносин на відстані, частих розлук та бойовими завданнями. Даний спосіб життя та стосунків вимагає від жінки високого рівня стресостійкості та здатності підтримувати та зміцнювати емоційний зв'язок на відстані.

Ми можемо говорити, що в даному випадку відчуття безпеки і стабільності є ключовими психологічними потребами для жінок. Військова служба передбачає неочікувані та екстрені ситуації, що лише збільшують очікування від партнера надійності та безпеки.

Існує велика кількість досліджень, що підтверджують гіпотезу, що соціальна підтримка сприяє сімейному благополуччю в таких сім'ях. Тобто, для того, щоб знизити рівень стресу та віднайти відчуття приналежності, таким сім'ям варто доєднатись до спільнот, які об'єднують пари військовослужбовців. Участь в таких активностях допомагає обмінюватись досвідом, разом шукати рішення для спільних проблем та надають підтримку [9].

Також варто відзначити, що на уявлення жінок, котрі перебувають у відносинах з військовослужбовцями дуже сильно впливають культурні особливості та традиції. У суспільствах з акцентом на колективні цінності та традиційні гендерні ролі жінки частіше сприймають себе як хранительки домашнього вогнища, що забезпечують стабільність у сім'ї під час відсутності партнера. У той самий час, у культурах, де цінується рівність і незалежність, жінки схильні бачити себе у ролі підтримуючого партнера, а й активного учасника сімейного взаємодії, здатного самостійно справлятися з викликами [13].

Багато практичних психологів виокремлюють провідну роль розробки технік та вправ для розвитку адаптаційних механізмів, для жінок, якібудують стосунки з військовослужбовцями. Сюди відносять розвиток навичок боротьби зі стресом, розвиток самостійності та готовності прийняти рішення за відсутності партнера [16].

Розглянемо детальніше виклики, з якими стикаються жінки, які перебувають у стосунках з військовослужбовцями.

Першим таким викликом є відсутнє відчуття стабільності та часті відрядження партнера, а також зміни у графіку роботи та постійна розлука, що провокує додатковий стрес у жінок. Жінки часто залишаються на самоті та вимушені самостійно вести домашнє господарство та приймати важливі рішення.

Blue Star Families було проведене опитування, яке показало, що 46% партнерів, які перебувають у відносинах з військовослужбовцями, вважають, що час проведений на відстані від своїх близьких є великою проблемою. Так, як час розставання може бути тривалим, то у наслідку може викликати у партнера бажання ізолюватись від суспільства [35].

Ще одним викликом, з яким стикаються жінки, які перебувають у стосунках з військовослужбовцями – адаптація, в тому числі емоційна, чоловіків, які повернулись із зони бойових дій. Жінки вимушені також адаптуватись під зміни, які відбуваються у їх партнера.

У 2005 році Саймон, Мерфі, та Сміт провели дослідження, в якому розглядалось питання сімейної стійкості та адаптацію сімей до стресових та неблагополучних ситуацій. Дослідження підкреслює важливість психологічної підтримки для покращення сімейної стійкості у стресових ситуаціях, таких як тривала відсутність одного з членів сім'ї, що може бути актуальним для партнерів військовослужбовців [41].

Жінки котрі перебувають у стосунках з військовослужбовцями, зіштовхуються з викликами, що вимагають від них швидкої соціальної

адаптації та підтримки. Підтримку їм важливо отримати, як від близьких родичів і друзів, так і від інших оточуючих.

Існує велика кількість досліджень, що вивчають важливість соціальних зв'язків, таким чином дослідження С. Бенкса та Р. Хьюза показали, що підтримка від інших пар, один з партнерів є військовослужбовцем, допомагає позбутися відчуття ізоляції та знизити тривогу у жінок [43].

Рене Мьолкер, Манон Андрес та Джиммі Пут у своєму дослідженні наголошують на тому, що: «соціальна підтримка для ветеранів та членів їхніх сімей існує. Було виявлено зв'язок між якістю цих зв'язків та рівнем посттравматичного стресу. Підтримка, у тому числі з боку громад, сприяє більш успішній адаптації сімей до військового життя та мінімізації психологічного дискомфорту» [38].

Жінки, які перебувають у відносинах із військовослужбовцями, нерідко стикаються з необхідністю переглянути та адаптувати свої сімейні ролі під інші реалії життя. У разі тривалої відсутності партнера вони можуть вважати, що саме вони будуть відповідати за виховання майбутніх дітей, на них повністю лежить ведення господарства, вирішення усіх побутових проблем, організаційні та фінансові питання. Дані особливості відносин вимагають від жінок високого рівня самостійності, відповідальності за прийняття рішення, стійкості до стресових факторів, та спроможність справлятися з великою кількістю задач без присутності партнера.

## **Висновки до розділу I**

1. Сім'я це основна соціальна інституція, яка сприяє тому, щоб основні потреби люди були задоволені в усіх аспектах життя. Вона займає одне з провідних місць у формуванні особистісних особливостей людини та виконує ряд функцій: захисну, економічну, соціальну, репродуктивну, психологічну та виховну.

2. Сучасні дослідження у галузі сімейних стосунків надають глибоке розуміння складної динаміки, що існує в сім'ї. Вони підкреслюють важливість ефективної комунікації, підтримки у подоланні стресових ситуацій та врахування культурних особливостей. Ці напрями наголошують на складності та багатогранності сімейного життя, надаючи наукову основу для розробки методів підтримки та зміцнення сімейних зв'язків

3. Сімейні стосунки з військовослужбовцями мають свої унікальні психологічні особливості та виклики. Жінки, які будують такі стосунки, стикаються з постійними відрядженнями партнерів, високим рівнем стресу та необхідністю адаптації до емоційних змін. Важливу роль у їхньому житті відіграє соціальна підтримка та професійна психологічна допомога. Дані особливості відносин вимагають від жінок високого рівня самостійності, відповідальності за прийняття рішення, стійкості до стресових факторів, та спроможності справлятися з великою кількістю задач без присутності партнера.

## **РОЗДІЛ II. ОПИС ПРОЦЕДУРИ ТА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМ'Ю У ЖІНОК, ЯКІ БУДУЮТЬ ДОВГОСТРОКОВІ СТОСУНКИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ**

### **2.1. Мета та завдання дослідження**

Мета дослідження - дослідити особливості уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцям.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз особливостей уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями.
2. Дослідити особливості очікування щодо ролей чоловіка та жінки в шлюбі та ставлення до понять "сім'я" та "шлюб" у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями.
3. Дослідити особливості стосунків жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, з чоловіками у різних сферах сімейного життя (сімейні ролі)
4. Виявити рівень задоволеності жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями своїми стосунками з партнерами.
5. Дослідити тип мотивації у романтичних стосунках у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями.
6. Проаналізувати факторну структуру компонентів уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями.

### **2.2. Характеристика вибірки дослідження**

Вибірка дослідження. У дослідженні приймають участь 79 жінок 22-27 років, які перебувають у тривалих стосунках 1-3 роки та які в них не перебувають. Вибірка поділена на дві групи:

3. Жінки, які перебувають в довгострокових стосунках з військовослужбовцями

4. Жінки, які перебувають в довгострокових стосунках з цивільними.

До контрольної групи належать жінки, які не перебувають в стосунках.

### **2.3. Опис методик та методів дослідження**

Для досягнення поставленої мети та завдань, у роботі нами були використані наступні методи та методики дослідження, які описані нижче.

1) Метод семантичного диференціалу – даний метод був розроблений американським психологом Чарльзом Осгудом, для того, аби за допомогою нього можна було визначити ставлення досліджуваної особи до певних понять. В даній роботі методика була застосована для визначення особливостей ставлення жінок, які перебувають у довгострокових стосунках з військовослужбовцями, та не з військовослужбовцями, а також жінок, які не перебувають у стосунках, таких понять як «сім'я» та «шлюб». За допомогою даної методики, досліджуваними були оцінені такі ключові поняття як «Оцінка-Сила-Активність», що сприяє визначенню емоційних та ціннісних аспектів ставлення до даних понять, і також оцінюється семантична відстань у зазначених поняттях [24].

2) Методика "Рольові очікування та домагання в шлюбі (РОД) А. Волкова – методика спрямована на те, щоб визначити особливості уявлень чоловіка або жінки, визначити яке місце у сімейному житті для них займає сексуальні стосунки, установку на особистісну ідентифікацію зі шлюбним партнером, батьківські обов'язки, професійні інтереси кожного члена сім'ї, ставлення до побутової діяльності, зовнішнього вигляду та відповідно привабливості партнера, та емоційної підтримки один одного. Також ця методика дозволяє з'ясувати уявлення людини про бажаний для них розподіл

у сім'ї. Результати отримані в ході проведення даної методики вказують на особливості ієрархії сімейних цінностей людини [21].

Даний опитувальник, який складається з 36 тверджень та 2 модифікації в залежності від статі досліджуваного – жіночий та чоловічий варіант. Ці 36 тверджень складають 7 шкал методики:

1. Інтимно-сексуальна цінність
2. Особистісна ідентифікація із шлюбним партнером
3. Господарсько-побутова цінність
4. Батьківсько-виховна цінність.
5. Соціальна активність
6. Емоційно-психотерапевтична цінність
7. Зовнішня привабливість

При проходженні методики досліджуваним пропонується в залежності від їх статі самостійно прочитати набір поданих тверджень, і після чого досліджуваний має вказати свою думку та відношення до кожного з 36 тверджень, шляхом обрання одного з наступних варіантів:

- це невірно;
- це не зовсім так;
- в цілому це вірно;
- повністю згодний.

3) Методика PARI Е. Шеффера и Р. Белла – використовується для дослідження ставлення батьків, в більшості випадків саме матерів, до різних сторін сімейного життя та сімейних ролей. У опитувальнику висвітлюються шкали, які стосуються різних сфер життя людини в сім'ї та окремо ставлення до дитини [19].

Методика складається з 23 аспектів-ознак, які підсвічують ставлення досліджуваної людини до різних аспектів сім'ї та окремо до дитини. А саме: ставлення до сімейної ролі визначається вісьмома ознаками, а ставлення батьків до дитини визначається рештою 15 ознаками, які, в свою чергу поділені на три групи:

1. Оптимальний емоційний контакт
2. Зайва емоційна дистанція з дитиною
3. Зайва концентрація на дитині

Кожна із запропонованих ознак підтверджується або спростовується за допомогою 5 суджень, всі методика складається з 115 тверджень, які розташовані з певною послідовністю, наякі досліджуваний має надати відповідь. Кожному твердженню відповідають чотири варіанти відповіді:

- повністю згоден;
- швидше згоден, ніж згоден;
- швидше не згоден, ніж згоден;
- повністю не згоден.

4) Шкала оцінки стосунків RAS S. Hendrick – дана методика має на меті оцінити дослідником рівень задоволеності відносин людей, які перебувають у шлюбі, та які не є одруженими [19].

Дана методика складається з семи питань, які допомагають визначити рівень задоволеності стосунками, їхню стабільність і емоційне задоволення, та на кожне з яких пропонується надати відповідь за 5-ти бальною шкалою Лайкерта від «категорично не згоден» до «цілком згоден».

5) Тип мотивації в романтичних стосунках CMQ M. Blais – методика допомагає визначити різні типи мотивації у романтичних стосунках, вона сприяє розумінню того, що спонукає людину підтримувати стосунки, або навпаки чому люди втрачає мотивацію до цього. Методика містить 21 питання, відповіді на які означають рівень кожної з 6 типів мотивації:

1. Амотивація
2. Екстернальна мотивація
3. Інтроектована мотивація
4. Ідентифікована мотивація
5. Інтегрована мотивація
6. Внутрішня мотивація

Оцінка проводиться за 7-ми бальною шкалою Лайкерта, де досліджувані оцінюють, наскільки вони згодні з твердженнями, від «абсолютно не згоден» до «цілком згоден» [15].

Для статистичної обробки отриманих даних були використані наступні методи математичної статистики:

– Експлораторний факторний аналіз з обертанням Varimax.– це статистичний метод, який використовується для виявлення прихованих факторів, які впливають на набір змінних і можуть пояснити зв'язки між ними. Його головна мета — спростити великий обсяг даних, об'єднавши пов'язані змінні в групи, щоб виявити спільні риси або структуру в даних [11].

– Дисперсійний аналіз – цей метод математичної статистики допоміг нам знайти показники різниці у окреслених змінних у дівчат юнацького віку з різним рівнем суб'єктивного благополуччя [10].

## **Висновки до Розділу II**

1. У розділі окреслено мету та завдання даної роботи, що передбачає під собою дослідження особливостей уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями.

2. У розділі зазначено особливості вибірки, зокрема - 79 досліджуваних жінок віком 22-27 років, та поділені на три групи: жінки, які перебувають в довгострокових стосунках з військовослужбовцями – 25 осіб; жінки, які перебувають в довгострокових стосунках з цивільними – 27 осіб, жінки, які не перебувають в стосунках – 27 осіб.

У розділі підібрані та описані діагностичні методики та методи математичної статистики, а саме:

– діагностичні методики: метод семантичного диференціалу, котрий спрямований на визначення ставлення досліджуваних до понять «сім'я» та «шлюб», методика "Рольові очікування та домагання в шлюбі

(РОД) А. Волкова яка спрямована на те, щоб визначити особливості уявлень жінок, визначивши яке місце у сімейному житті для них займає сексуальні стосунки, установку на особистісну ідентифікацію зі шлюбним партнером, батьківські обов'язки, професійні інтереси, ставлення до побутової діяльності, привабливості партнера, та емоційної підтримки один одного, методика PARI Е. Шеффера и Р. Белла, яка використовується для дослідження ставлення жінок, до різних сторін сімейного життя та сімейних ролей, шкала оцінки стосунків RAS S. Hendrick, яка допомагає оцінити рівень задоволеності відносин жінок, які перебувають у довготривалих стосунках, і які не перебувають, тип мотивації в романтичних стосунках CMQ M. Blais - допомагає визначити різні типи мотивації у романтичних стосунках.

– методи математичної статистики: дескриптивна статистика, експлораторний факторний аналіз з обертанням Varimax та дисперсійний аналіз.

## РОЗДІЛ ІІІ. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМ'Ю У ЖІНОК, ЯКІ БУДУЮТЬ ДОВГОСТРОКОВІ СТОСУНКИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.

### 3.1. Результати дослідження та їх інтерпретація

На основному етапі емпіричного дослідження нами були проаналізовані результати, які ми отримали в ході діагностики особливостей ставлення жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними та жінок, які не перебувають у стосунках до понять «сім'я» та «шлюб».

На даному етапі роботи ми використали методику семантичного диференціалу Чарльза Осгуда. Результати дослідження за ключовими показниками оцінки, сили та активності для поняття «сім'я» були занесені нами у таблицю 3.1

**Таблиця 3.1.**

#### Порівняльний аналіз особливостей поняття «сім'я» за методикою семантичного диференціалу

		Оцінка	Сила	Активність
Жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями	Середнє	6,042	4,75	5,958
	Ст.відх.	2,032	2,691	2,579
Жінки, які будують довгострокові стосунки з цивільними	Середнє	5,037	6,259	4,963
	Ст.відх.	3,368	3,046	3,322
Жінки, які не перебувають у стосунках	Середнє	2,815	1,889	2,370
	Ст.відх.	4,524	5,147	4,456
F		5,737*	9,079*	6,981*
p		0,0048	0,0003	0,0017

\*- статистично значущі результати на рівні  $p \leq 0,05$

Аналіз результатів з поданої вище таблиці показників семантичного диференціалу у трьох групах досліджуваних: у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, у жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними та у жінок, котрі не перебувають у стосунках виявив статистично значущі результати за трьома шкалами оцінка, сила та активність поняття сім'я.

Ми бачимо, що існує статистично значима відмінність за шкалою оцінка поняття сім'я ( $F = 5,737, p \leq 0,05$ ).

Високий результат за показником оцінка поняття «сім'я» серед досліджуваних жінок, які будують довготривалі стосунки з військовослужбовцями, може вказувати на глибоку емоційну прив'язаність та високу значущість сімейних відносин для жінок. Це часто зумовлено специфікою життєвих обставин, де стосунки з військовослужбовцями потребують великої емоційної стійкості, терпіння та підтримки партнера. Тому сім'я для них асоціюється зі стабільністю, затишком та відчуттям безпеки, яких може бракувати в умовах, де партнер регулярно перебуває в ситуаціях, в яких він ризикує власною безпекою, здоров'ям та життям.

У другій групі досліджуваних, а саме у жінок, які будують довготривалі стосунки з цивільними цей показник є дещо нижчим, проте все одно доволі високий, що свідчить про важливість сімейних цінностей у цій групі. Проте для них «сім'я» може сприйматися більш як частина стабільного, передбачуваного життєвого циклу, де важливість сім'ї може не супроводжуватися такими сильними емоційними асоціаціями, як у жінок, чії партнери є військовослужбовцями.

Третя група досліджуваних, а саме, жінки, котрі не перебувають у стосунках мають значно нижчий результат за шкалою оцінка поняття сім'я, що вказує на те, що сім'я не є для них актуальною цінністю в теперішній час. З даного результату ми, можемо припустити, що у їхньому житті наразі домінують інші сфери такі, як кар'єра, саморозвиток, хобі, а сімейні цінності

меншою мірою визначають їхню ідентичність та життєві цілі та переміщенні на другий план.

Також з таблиці ми бачимо, що існує статистично значима відмінність за шкалою сила поняття сім'я ( $F = 9,079, p \leq 0,05$ ).

Жінки, котрі перебувають у довготривалих стосунках з військовослужбовцями мають дещо нижчі результати за цією шкалою, ніж за попередньою, але також високі результати, що може свідчити про те, що хоч поняття «сім'я» і є цінним аспектом, жінки в цій групі усвідомлюють, що їхні стосунки не мають в своїй основі стабільність та постійність, і тому вони залежні від непередбачуваних обставин. У таких стосунках стабільність і сила сімейних відносин часто розглядаються не як даність, а як результат спільної роботи та підтримки.

Жінки, які будують довгострокові стосунки з цивільними мають найвищий результат серед всіх груп за шкалою сили поняття сім'я, що в свою чергу вказує на сприйняття сім'ї як опори та джерела стабільності. У контексті цивільних стосунків, де немає таких емоційних чи фізичних сплесків, як у парах з військовими, поняття «сім'я» розуміється як передбачуване та стійке.

Жінки, які не перебувають у стосунках мають найнижчий результат за шкалою сила поняття сім'я. З таких результатів, ми можемо припускати, що у них відсутні сильні почуття, пов'язані з поняттям «сім'я». Це може бути результатом того, що ці жінки не розглядають сім'ю як щось, що потребує стійкого емоційного підкріплення, оскільки вони не мають поточних зобов'язань у відносинах, та побудова сімейних стосунків не я для них актуальною у даний момент.

Також з таблиці ми бачимо, що існує статистично значима відмінність за шкалою активність поняття сім'я ( $F = 6,981, p \leq 0,05$ ).

Досліджувані жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями мають високі результати за шкалою активність поняття сім'я, що вказує на необхідність активного залучення до підтримки

партнера. Через часту відсутність чоловіка вдома, роль жінки як емоційної опори зростає. Відповідно, поняття «сім'я» набуває динамічних характеристик, що потребують емоційної гнучкості й адаптації до нових умов.

У другій групі досліджуваних тобто у жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними результати за шкалою активність поняття сім'я дещо нижчі, ніж у першій групі. Даний результат вказує на те, що у парах з цивільним партнером сприйняття «сім'ї» жінками асоціюється з меншою необхідністю активно працювати над підтримкою емоційного зв'язку. Тут сім'я є важливою частиною життя, але часто сприймається як стабільна й менш схильна до змін.

Третя група досліджуваних, а саме жінки, котрі не перебувають у стосунках мають низькі результати за шкалою активність поняття сім'я, що говорить про пасивне сприйняття сім'ї та відсутність необхідності активно вкладатися в підтримку стосунків. Для жінок цієї групи поняття «сім'я» не пов'язане з активною роллю чи динамічними змінами.

Наявність статистично значущих результатів, які свідчать про відмінність у сприйнятті поняття «сім'я» між трьома групами досліджуваних залежить від особливостей партнерства. Для жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями «сім'я» сприймається як середовище, в якому необхідно приймати активну участь та вкладатись, і там де можна отримати підтримку, для жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними поняття «сім'я» полягає в стабільності та визначеності, а для жінок, які не перебувають у стосунках поняття «сім'я» є менш актуальним та має значно меншу емоційну значимість.

Наступними нами були проаналізовані основні показники серед груп досліджуваних для поняття «шлюб». Результати дослідження за ключовими показниками оцінки, сили та активності для поняття «шлюб» були занесені нами у таблицю 3.2

Таблиця 3.2.

**Порівняльний аналіз особливостей поняття «шлюб» за методикою семантичного диференціалу**

		Оцінка	Сила	Активність
Жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями	Середнє	5,708	5,875	6,792
	Ст.відх.	2,177	2,593	3,036
Жінки, які будують довгострокові стосунки з цивільними	Середнє	5,889	6,481	5,407
	Ст.відх.	2,913	3,030	2,620
Жінки, які не перебувають у стосунках	Середнє	0,963	1,185	1,259
	Ст.відх.	5,170	3,932	4,904
F		15,157*	21,118*	15,914*
p		0	0	0

\*- статистично значущі результати на рівні  $p \leq 0,05$

Аналіз результатів з поданої вище таблиці показників семантичного диференціалу у трьох групах досліджуваних: у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, у жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними та у жінок, котрі не перебувають у стосунках виявив статистично значущі результати за трьома шкалами оцінка, сила та активність поняття шлюб.

Ми бачимо, що існує статистично значима відмінність за шкалою оцінка поняття шлюб ( $F = 15,157$ ,  $p \leq 0,05$ ). Для досліджуваних жінок, які будують довготривалі стосунки з військовослужбовцями, ми бачимо, що характерний високий результат за цією шкалою, що говорить нам про позитивне ставлення до шлюбу як до ціннісного аспекту життя. Для жінок з

цієї групи шлюб є бажаною та важливою частиною їхнього життя, що може бути пов'язано з потребою в стабільності та підтримці, яку ці жінки очікують від офіційного статусу стосунків, особливо в умовах невизначеності, що пов'язано з особливостями професії їхніх партнерів.

Для другої групи досліджуваних, тобто для жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними шкала оцінка поняття «шлюб» має також високі результати, що свідчить про те, що вони як і перша група мають позитивне ставлення до шлюбу. Для жінок із цивільними партнерами шлюб асоціюється з впевненістю і стабільністю, які не супроводжується великими емоційними сплесками та екстремальними викликами.

Третя група досліджуваних – жінки, які не перебувають у стосунках показало значно нижчі результати за шкалою оцінка поняття «шлюб», що говорить про неактуальність шлюбу для них у теперішньому часі, вони не ставлять шлюб пріоритетною задачею, тому він не має для них емоційної забарвленості.

Також з вищезазначеної таблиці ми бачимо, що існує статистично значима відмінність за шкалою сила поняття шлюб ( $F = 21,118, p \leq 0,05$ ). Для досліджуваних жінок, які будують довготривалі стосунки з військовослужбовцями мають високі результати за даною шкалою, що може говорити про надійність і стійкість, які асоціюються з шлюбом у цій групі. Жінки з партнерами-військовими, ймовірно, сприймають шлюб як опору, що допомагає подолати труднощі й забезпечує відчуття безпеки.

Жінки, які будують стосунки з цивільним партнером показали найвищі результати за шкалою сили поняття «шлюб», що як у першій групі вказує на сприйняття шлюбу як стабільного та надійного аспекту життя. Досліджувані жінки з цієї групи, сприймають шлюб як довготривалу стабільну основу, що підкреслює передбачуваність і впевненість у майбутньому.

Результати третьої групи досліджуваних жінок, які не перебувають у стосунках є низькими за показником сили поняття «шлюб», з чого може слідувати те, що для цієї групи шлюб не є значущою або необхідною

основою у їхньому житті. Ми можемо припускати, що, вони орієнтовані на особисті досягнення або інші життєві цілі на даному етапі життя.

Також з вищезазначеної таблиці ми бачимо, що існує статистично значима відмінність за шкалою активність поняття шлюб ( $F = 21,118, p \leq 0,05$ ). Жінки, які перебувають у тривалих стосунках з військовослужбовцями, отримали найвищий результат серед трьох груп досліджуваних, що говорить про те, що дана група сприймає шлюб як динамічну структуру, в яку жінка активно включається для підтримки і зміцнення шлюбних відносин. Це може бути обумовлено потребою в постійній емоційній адаптації та активному збереженні стосунків у зв'язку з частими відрядженнями або небезпеками для партнера.

Шкала активності для поняття шлюб у досліджуваних жінок, які перебувають у стосунках з цивільними має трохи нижчий показник у порівнянні з першою групою, але все рівно високий результат. З даного результату, ми можемо припускати, що шлюб для даної вибірки сприймається як природна частина життя, яка не вимагає надмірних зусиль для підтримки постійного емоційного зв'язку.

Третя група - жінки, котрі не перебувають у стосунках, отримала найнижчий результат серед трьох груп досліджуваних за шкалою активність поняття «шлюб», що свідчить про пасивне ставлення до шлюбних відносин. Для жінок цієї групи шлюб не сприймається як щось, що потребує активного втручання або підтримки.

Наявність статистично значущих результатів, які свідчать про відмінність у сприйнятті поняття «шлюб» між трьома групами досліджуваних залежить від особливостей партнерства. Для жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями «шлюб» є цінною, динамічною та такою, що вимагає активного підтримання структурою їхнього життя. Для жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними поняття «шлюб» полягає в стабільності та надійності, без потреби в надмірних емоційних зусиллях. А для жінок, які не перебувають у стосунках

поняття «шлюб» є малозначущим і неактуальним поняттям наданому етапі життя.

За результатами даного дослідження, ми бачимо, що жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, надають шлюбу та сім'ї високого емоційного значення, активно підтримують стосунки та сприймають їх як джерело стабільності. Жінки, які будують довгострокові стосунки з цивільними партнерами розглядають сім'ю та шлюб як надійну та стабільну систему, що не вимагає значних емоційних зусиль. Жінки, які не перебувають у стосунках, сприймають ці поняття як малозначущі на даному етапі життя.

Ми можемо припустити, що поняття «шлюб» може входити до простору поняття «сім'я» у досліджуваних жінок з трьох груп, тобто дані поняття є для них близьким за значенням.

Для перевірки даної гіпотези нами була підрахована семантична відстань між поняттям «сім'я» та «шлюб». Результати розрахунку для всіх трьох груп досліджуваних були представлені в таблиці 3.3

**Таблиця 3.3**

**Порівняльний аналіз семантичної відстані між поняттями «сім'я» та «шлюб»**

		Оцінка	Сила	Активність
Жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями	Середнє	11,417	11,792	12,5
	Ст.відх.	16,267	13,866	14,09
Жінки, які будують довгострокові стосунки з цивільними	Середнє	17,741	13,481	15,407
	Ст.відх.	22,571	17,889	18,711
Жінки, які не перебувають у стосунках	Середнє	35,630	24,037	17,630
	Ст.відх.	44,812	30,962	29,670
F		4,295*	2,301	0,344
p		0,0171	0,1072	0,7103

\*- статистично значущі результати на рівні  $p \leq 0,05$

Аналіз результатів з поданої вище таблиці показників семантичного диференціалу у трьох групах досліджуваних: у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, у жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними та у жінок, котрі не перебувають у стосунках виявив статистично значущі результати лише за шкалою оцінка семантичної відстані між поняттям «сім'я» та «шлюб» ( $F = 4,295, p \leq 0,05$ ).

Результати свідчать про те, що у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями семантична відстань між поняттями «сім'я» та «шлюб» є помірною, з чого випливає, що хоча обидва поняття для них значущі, вони сприймаються як окремі, але взаємодоповнюючі аспекти. Жінки з цієї вибірки сприймають поняття «шлюб» та «сім'я» як цілісну структуру, що заснована на стабільності та підтримці.

Для жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними семантична відстань за критерієм оцінки є дещо більшою, що свідчить про менш тісне асоціювання понять «сім'я» та «шлюб». Ми можемо припускати, що для жінок із цивільними партнерами сім'я та шлюб є більш окремими структурами, оскільки шлюб може сприйматися менш обов'язковим або центральним компонентом у забезпеченні стабільності.

Жінки, які не перебувають у стосунках показала наступний результат за критерієм оцінки понять - семантична відстань є найбільшою, що вказує на значну різницю у сприйнятті понять «сім'я» та «шлюб». Це може бути пов'язано з тим, що ні сім'я, ні шлюб не мають для них актуальності, та не поєднуються у їхньому нинішньому сприйнятті.

За критеріями сили та активності статистично значущої різниці не виявлено. Результат за шкалою сила семантичної відстані для жінок із військовими партнерами вказує на подібне сприйняття ролі та значущості сім'ї та шлюбу, що, ймовірно, пов'язано з потребою у стабільності. Для жінок, які мають цивільного партнера невелика відстань між поняттями свідчить про певну інтеграцію шлюбних та сімейних цінностей у стабільних цивільних стосунках. Результати жінок, які не перебувають у стосунках,

вказують на відсутність чіткого уявлення про роль шлюбу та сім'ї в особистому житті

Результат за шкалою активність семантичної відстані для жінок із військовими партнерами вказує на близькість цих понять, що в свою чергу говорить про високий рівень залученості до обох аспектів, як сім'ї, так і шлюбу. Для жінок, які мають цивільного партнера свідчити про відсутність сильного емоційного акценту на шлюбі як на необхідному елементі для створення родини, хоча активна участь у сімейному житті для цієї групи залишається важливою. Результати жінок, які не перебувають у стосунках, свідчить про відсутність активної зацікавленості в обох поняттях у даний момент, оскільки вони не є центральними у житті цієї групи.

Далі ми за допомогою методики «Рольові очікування та домагання в шлюбі» (РОД) А. Волкова виявили певні особливості у досліджуваних всіх трьох груп. Отримані результати за даною методикою були нами занесені до таблиці 3.4

**Таблиця 3.4.**

**Порівняльний аналіз особливостей рольових очікувань та домагань у шлюбі**

	І група		ІІ група		ІІІ група	
	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.
Інтимно-сексуальна цінність	4,042	2,562	4,852	3,009	5,370	2,976
Особистісна ідентифікація із шлюбним партнером	4,792	2,978	4,407	2,693	3,593	2,374
Господарсько-побутова цінність	4,917	2,717	5,370	2,339	4,741	3,008
Батьківсько-виховна цінність	4,458	2,978	5,296	3,148	4,889	3,238
Соціальна активність	4,083	3,02	4,222	2,722	4,370	3,432
Емоційно-психотерапевтична цінність	4,333	2,426	4,926	3,137	5,111	2,887
Зовнішня привабливість	4,833	3,226	4,074	3,063	4,667	3,038

З поданої таблиці ми бачимо, що статистично значущих результатів не виявлено.

Показник інтимно-сексуальної цінності у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовими є нижчим у порівнянні з іншими групами, що може свідчити про певні обмеження в сексуальній сфері, через труднощі в підтриманні постійної близькості, зумовлені частими відрядженнями та тривалою розлукою.

Жінки, які перебувають у стосунках з цивільними партнерами мають вищий рівень очікувань у цій сфері, оскільки їхні стосунки є більш стабільними та відсутні перешкоди у спілкуванні з партнером, що дає можливість для регулярної близькості.

Найвищий результат за цією шкалою отримали досліджувані жінки, які не перебувають у стосунках, що дає нам можливість припускати, що для них, ця сфера має ідеалізоване, яка є бажаним, але не реалізованим.

Результати за шкалою особистісна ідентифікація у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовими є найвищими, що свідчить про вплив партнера на самоідентифікацію жінок, що може бути пов'язане з високими очікуваннями щодо підтримки і розуміння специфіки їхніх стосунків.

Жінки, які перебувають у стосунках з цивільними партнерами отримали дещо нижчий показник з а цією шкалою, проте він все одно свідчить про вплив партнера на самоідентифікацію жінки, проте більш збалансовану між особистісною ідентифікацією та самостійністю.

Для жінок, які не перебувають у стосунках, ми отримали низькі результати, що свідчать про неактуальність ідентифікації з партнером.

Наступними розглянемо результати за шкалою господарсько- побутова цінність всі три групи досліджуваних отримали середні результати, що свідчить про важливість для всіх респондентів організації побуту та веденню господарської діяльності, в незалежності від особливостей партнерських відносин.

Результати за шкалою батьківсько-виховна цінність для всіх трьох груп досліджуваних також є середніми, що говорить про важливість для них батьківства як сімейної цінності, проте вона не є для них першочерговою.

Отримані результати за шкалою соціальна активність мають середні показники у всіх трьох групах жінок. Такі результати вказують нам, що жінки, які перебувають у стосунках з військовими, жінки, які перебувають у стосунках з цивільними та жінки, які не перебувають у стосунках надають значимість зовнішній соціальній активності як себе так і партнера поза межами стосунків.

Також з таблиці слідує, що за шкалою емоційно-психотерапевтична підтримка досліджувані нами жінки з трьох груп показали середній результат. Дані результати свідчать, що для жінок з обраних нами вибірок є помірно важливою взаємна емоційна підтримка один одного між партнерами, та сімейні стосунки вони сприймають як такі, в яких є психологічна безпека та комфорт.

І останній показник, який ми розглянемо з проведеної нами методики є зовнішня привабливість партнера, і тут ми також бачимо, що серед трьох досліджуваних груп ми маємо середній результат. Отримані результати свідчать про те, що досліджувані нами жінки звертають увагу на сучасні тенденції щодо моди та надають значимість зовнішньому вигляду як себе самих так і свого партнера, проте дана сфера не є для них найважливішою.

Отже з проведеного аналізу ми бачимо, що жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями надають найбільшу цінність емоційній підтримці у стосунках. Для жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними, найбільшу цінність набувають підтримка в побутових обов'язках від партнера та участь у вихованні майбутніх дітей. Жінки, які не перебувають у стосунках мають більш ідеалізоване сприйняття ролей у шлюбі, надаючи першорядне значення інтимно-сексуальним та емоційно-психотерапевтичним аспектам.

Далі ми за допомогою методики PARI Е. Шеффера и Р. Белла виявили певні особливості у досліджуваних всіх трьох груп. Отримані результати за даною методикою за шкалою ставлення до сімейної ролі були нами занесені до таблиці 3.5

**Таблиця 3.5.**

**Порівняльний аналіз особливостей батьківсько-дитячих відносин за шкалою ставлення до сімейної ролі**

	І група		ІІ група		ІІІ група	
	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.
Обмеженість інтересів рамками сім'ї	13,708	4,08	12,296	5,362	13,222	4,644
Відчуття самопожертви у ролі матері	11,625	5,011	13,370	4,708	13,259	4,221
Сімейні конфлікти	11,333	3,897	12,185	4,938	12,519	3,955
Надавторитет батьків	12,125	4,132	10,852	4,555	13,074	4,714
Незадоволеність роллю господині будинку	12,042	4,359	13,741	4,687	13,296	5,113
Байдужість чоловіка, невключеність у справи сім'ї	10,75	4,445	12,000	5,561	11,148	4,753
Домінування матері	13,208	4,736	12,444	4,878	14,074	4,690
Залежність та несаможиттєвість матері	11,625	4,342	12,630	4,708	12,407	4,901

З поданої таблиці ми бачимо, що статистично значущих результатів за шкалою ставлення до сімейної ролі не виявлено.

Результати за шкалою обмеженість інтересів рамками сім'ї для жінок, які будують довготривалі стосунки з військовослужбовцями та жінок, які не перебувають у стосунках близькі за значенням та знаходяться на середньому

рівні,. Даний результат може говорити, що для всіх трьох груп досліджуваних сім'я займає провідне місце у колі їх інтересів, проте не є найголовнішим. У жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними, результати є трохи нижчими, що може бути пов'язане з меншим соціальним та емоційним тиском.

Наступною розглянемо шкалу відчуття самопожертви у ролі матері, ми бачимо, що перша група досліджуваних отримала трохи нижчі показники, ніж інші групи, проте, вони знаходяться у межах середнього значення, що може говорити про превалюючу орієнтацію жінок з цієї групи на партнерські відносини в умовах стресу.

Досліджувані другої та третьої групи також знаходиться на середньому рівні, що може бути пов'язано з більш традиційними уявленнями про роль матері та батька.

Результати за шкалою сімейні конфлікти, у всіх трьох групах також знаходяться на середньому рівні, що може свідчити про те, що, досліджувані жінки не надають перевагу комунікації сварками, доволі високим рівнем взаєморозумінням у стосунках, та великою кількістю спільних інтересів.

З таблиці бачимо, що результати за шкалою надавторитет батьків всі три групи досліджуваних, а саме жінки, які перебувають у довготривалих стосунках з військовими та цивільними, та жінки, які не перебувають у стосунках надають помірного значення авторитетності батьків у сімейних стосунках.

За шкалою незадоволеність роллю господині будинку всі три групи також мають середнє значення, що може говорити про те, що досліджувані нами жінки мають певну нездоланність стосовно цієї ролі, проте вона не є у них переважаючою.

Наступна шкала, яку ми розглянемо в даній роботі є байдужість чоловіка, невключеність у справи сім'ї. Серед досліджуваних, перша група, жінки котрі будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, отримали найнижчі результати, що може говорити, про те, що жінки

розуміють, що увага партнера зараз звернена у бік професійних особливостей.

Для двох інших груп, цей показник є дещо вищим, проте також знаходиться на середньому рівні, що говорить про те, що досліджувані мають певні аспекти участі їх партнера у процесі побудови стосунків, які їх не задовольняють.

Ще однією шкалою, яку ми розглянемо є домінування матері всі три групи досліджуваних отримали середні показники, що свідчить про помірність даної цінності, та те, що жінки з досліджуваних груп відчують певну необхідність у встановленні контролю у стосунках.

Помірний результат за шкалою залежність та несамостійність матері у всіх трьох групах досліджуваних говорить про доволі сильну включеність та великий внесок жінок у стосунки, що в деякі моменти можуть зумовлювати їх несамостійність у прийнятті рішень.

Результати за шкалою ставлення до сімейної ролі свідчать, що жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, демонструють вищу орієнтацію на сімейні цінності, знижений рівень конфліктності та сильніше прагнення до стабільності. У жінок, які будують довготривалі стосунки з цивільними, спостерігається більший рівень самопожертви та незадоволеності роллю господині, що може відображати вплив традиційних цінностей. Жінки, які не перебувають у стосунках, більше орієнтовані на вплив сімейного контексту, такого як домінування матері, надав авторитет батьків, що може бути компенсацією відсутності партнера.

Далі ми за допомогою методики PARI E. Шеффера и Р. Белла виявили певні особливості у досліджуваних всіх трьох груп. Отримані результати за даною методикою за шкалою оптимальний емоційний контакт з дитиною були нами занесені до таблиці 3.6

Таблиця 3.6.

**Порівняльний аналіз особливостей батьківсько-дитячих відносин за шкалою оптимальний емоційний контакт з дитиною**

	І група		ІІ група		ІІІ група	
	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.
Вербалізація, спонукання словесних проявів	12,708	4,947	14,333	4,540	12,000	4,658
Партнерські відносини	12,125	3,651	11,519	4,918	12,444	4,388
Розвиток активності дитини	10,5	3,659	12,852	4,865	12,630	5,227
Зрівняльні відносини батьків та дитини	12,333	4,018	12,593	3,935	12,963	5,004

З поданої таблиці ми бачимо, що статистично значущих результатів за шкалою оптимальний емоційний контакт з дитиною не виявлено.

Показник вербалізації, спонукання до словесних проявів, у всіх трьох групах досліджуваних жінок знаходиться на середньому рівні. Тобто ми можемо говорити, що для жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними та жінок, які не перебувають у стосунках є характерним прагнення до побудови стійкої комунікації з дітьми, однак всі вони не вважають за потрібне надмірне втручання.

З поданої таблиці за показником партнерські відносини, ми також бачимо середній результат у досліджуваних жінок з трьох груп, що говорить нам про бачення цими жінками стосунків з дитиною як з рівноправним партнером, якому приділяється достатньо велика кількість уваги та при цьому він матиме свободу вибору.

Результати за показником розвиток активності дитини свідчать про, те що досліджувані нами жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, жінки, які будують довгострокові стосунки з цивільними та жінки, які не перебувають у стосунках в незалежності від типу партнерських стосунків вважають необхідним вкладатись у розвиток у дитини самостійності та ініціативності та готові для цього виділяти свої сили.

З таблиці ми можемо також помітити, що показник зрівняльні відносини батьків та дитини також має середні значення у всіх трьох досліджуваних груп. Такі результати вказують, що жінки-респонденти прагнуть до створення помірної емоційної близькості з дитиною.

Результати за шкалою оптимальний емоційний контакт із дитиною свідчать про те, що всі три групи досліджуваних за всіма показниками мають середній результат. Проте, жінки, які будують стосунки з цивільними, отримали найвищі бали, що може бути пов'язано зі стабільністю їхнього оточення та роллю партнера. Результати жінок, які не перебувають у стосунках можуть бути пояснені тим, що на даному етапі життя, вони розглядають дитину, як єдине джерело емоційного контакту. Найнижчі показники серед трьох груп досліджуваних, ми спостерігаємо у жінок, які будують стосунки з військовослужбовцями, що, імовірно, зумовлено специфікою партнерських відносин і частковою відсутністю постійної підтримки.

Далі ми за допомогою методики PARI Е. Шеффера и Р. Белла виявляли певні особливості у досліджуваних всіх трьох груп. Отримані результати за даною методикою за шкалою зайва емоційна дистанція з дитиною були нами занесені до таблиці 3.7.

З поданої таблиці ми бачимо, що статистично значущих результатів за шкалою зайва емоційна дистанція з дитиною не виявлено між жінками, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, жінками, які будують довгострокові стосунки з цивільними та жінками, які не перебувають у стосунках.

Таблиця 3.7

**Порівняльний аналіз особливостей батьківсько-дитячих відносин за шкалою зайва емоційна дистанція з дитиною**

	І група		ІІ група		ІІІ група	
	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.
Дратівливість, запальність	11,208	4,736	13,815	4,243	12,148	5,246
Зайва суворість, суворість з дитиною	12,667	5,947	11,815	4,674	12,593	4,414
Ухилення від контакту з дитиною	10,667	4,43	12,815	4,732	12,926	4,075

Набрані результати за показником дратівливість, запальність мають середній бал серед трьох груп досліджуваних, що говорить проте, що жінки вважають необхідним уникати конфліктів з дитиною, проте вони є доволі запальними та дратівливими, що інколи може псувати стосунки з дітьми, а інколи змішує тримати певну дистанцію.

Результати, які ми отримали за показником зайвої суворості з дитиною говорять про те, що досліджувані нами жінки схильні до контролю та можуть ставити перед дитиною достатньо жорсткі вимоги, виправдовуючи це тим, що таким чином вони зберігатимуть дисципліну.

З поданої таблиці ми бачимо, що за показником ухилення від контакту з дитиною, наші досліджувані жінки з трьох груп отримали середні результати. З цих результатів ми можемо припускати, що попри всі труднощі, вони бажають бути емоційно залученими у виховання дітей, при цьому ми можемо припускати про наявність певного контрольованого емоційного бар'єра для збереження емоційного комфорту.

Результати за шкалою зайва емоційна дистанція з дитиною, що жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями мають найнижчий рівень дратівливості й ухилення від контакту, але найвищий рівень суворості, жінки, які будують довготривалі стосунки з цивільними отримали найвищий рівень дратівливості та помірний рівень суворості й ухилення, жінки, які не перебувають у стосунках показали найвищий рівень ухилення від контакту і помірні рівні дратівливості та суворості.

Далі ми за допомогою методики PARI Е. Шеффера и Р. Белла виявили певні особливості у досліджуваних всіх трьох груп. Отримані результати за даною методикою за шкалою зайва зайва концентрація на дитині були нами занесені до таблиці 3.8

**Таблиця 3.8.**

**Порівняльний аналіз особливостей батьківсько-дитячих відносин за шкалою зайва концентрація на дитині**

	І група		ІІ група		ІІІ група	
	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.
Надмірна турбота, встановлення залежності	14,125	4,543	13,037	4,759	12,926	5,022
Подолання опору, придушення волі	12,958	4,319	11,111	3,735	12,963	3,674
Створення безпеки, побоювання образити	11,667	5,451	13,222	5,147	13,111	4,569
Виняток позасімейних впливів	12,208	4,511	12,778	4,822	12,407	5,017
Придушення агресивності	12,833	4,697	11,815	4,650	13,333	4,498
Пригнічення сексуальності	11,292	4,428	12,259	4,904	12,259	5,215
Надзвичайне втручання у світ дитини	12,292	4,85	11,889	4,585	14,296	4,214
Прагнення прискорити розвиток дитини	13,458	5,242	12,185	4,481	12,630	5,062

З поданої таблиці ми бачимо, що статистично значущих результатів за шкалою зайва концентрація на дитині не виявлено.

Показник надмірної турботи, встановлення залежності у досліджуваних трьох груп знаходить на середньому рівня, з чого ми можемо припустити, що ці жінки схильні до гіперопікаючої поведінки, проте намагаються балансувати та стримувати себе.

За показником подолання опору, придушення волі, ми також можемо спостерігати середні результати. Такі результати свідчать про те, що досліджувані жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, жінки, які будують довгострокові стосунки з цивільними та жінки, які не перебувають у стосунках мають схильність до авторитарного стилю виховання, проте все одно вони намагаються вдаватись до більш демократичного стилю.

Наступним розглянемо показник створення безпеки, побоювання образити, який також вказує середні результати серед досліджуваних трьох груп, що говорить про зворушливе ставлення до почуттів дитини та зменшення конфліктних ситуацій.

Результати методики серед досліджуваних нами трьох груп жінок за показником винятків позасімейних впливів мають середній рівень. З поданих результатів, ми можемо припускати, що для наших респонденток є важливим контролювати вплив зовнішнього середовища на дитину, в цей контроль вони можуть закладати намір убезпечити від негативу, що може йти від світу.

Також з таблиці ми бачимо середні результати серед трьох досліджуваних нами груп за показником придушення агресивності. Дані результати, можуть говорити нам про те, що жінки мають доволі гнучкі бачення стосовно виховання дитини, проте у певних випадках схильні придушувати агресивну поведінку дитини.

Також ми можемо побачити середні результати за показником пригнічення сексуальності дитини, що може говорити про те, що

досліджувані жінки з трьох опитаних нами груп мають достатньо стриманий підхід у вихованні, проте толерантно ставлять до проявів дитини.

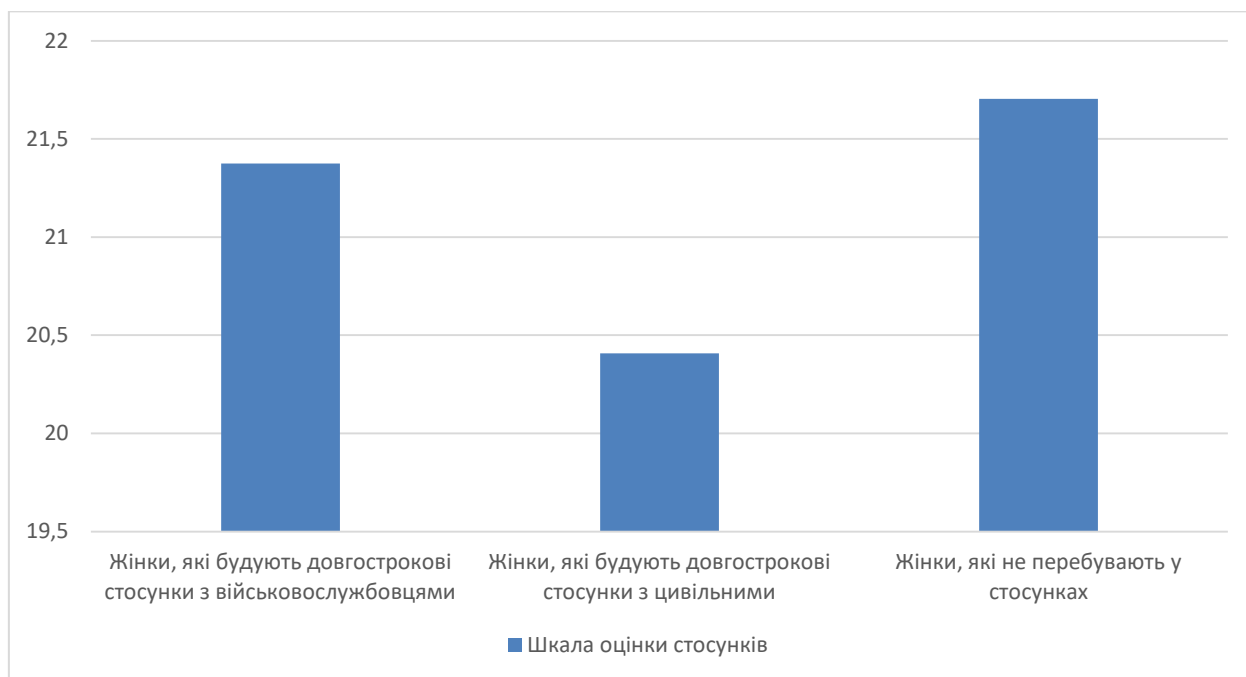
Наступним розглянемо показник надзвичайне втручання у світ дитини за результатами якого ми бачимо, що досліджувані жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями та цивільними, та жінки, котрі не перебувають у стосунках схильні до балансу у контролі зовнішніх зв'язків дитини та у втручанні у її особистісний простір.

Останнім показником, який ми розглянемо є прагнення прискорити розвиток дитини, за яким наші досліджувані жінки з трьох груп показали середні показники, що свідчить про те, що вони готові сприяти тому, щоб дитина адаптувалась до умов дорослого життя, при цьому вони не тиснуть занадто на дитину.

Результати дослідження за шкалою зайва концентрація на дитині свідчать про те, що для жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями є характерним найвищий рівнем надмірної турботи, придушення волі та прагнення прискорити розвиток дитини, що можна пояснити намаганням компенсувати вплив відсутності батька. Для жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними є притаманним більш збалансовані рівні за більшістю показників, що свідчить про гармонійний підхід до виховання. Жінки, які не перебувають у стосунках мають найвищий рівень надмірного втручання у світ дитини, що може свідчити про прагнення компенсувати відсутність партнерської підтримки через підвищений контроль.

Результати дослідження свідчать, що на особливості сімейно-дитячих відносин жінок впливає статус стосунків. Жінки з партнерами-військовослужбовцями мають тенденцію до самостійності та безпеки, жінки з цивільними партнерами надають великого значення оптимальному емоційному контакту, а жінки без стосунків демонструють домінантність та підвищену турботу, компенсуючи відсутність партнера через сильніший контроль над дитиною.

Далі ми за допомогою методики «Шкала оцінки стосунків RAS S. Hendrick» виявили певні особливості у рівні задоволеності відносинами у досліджуваних всіх трьох груп. Отримані результати за даною методикою були нами представлені на рисунку 3.1



*Рис.3.2 Порівняльний аналіз рівня задоволеності відносинами*

З поданого рисунку ми бачимо, що статистично значущих результатів за шкалою оцінки стосунків не виявлено.

З рисунку видно, що у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями оцінюють стосунки доволі високо. Ми можемо припускати, що жінки в цій групі, цінують емоційну близькість і готовність підтримувати один одного, незважаючи на стресові обставини, пов'язані з професією партнера, такі як часті відрядження та постійна небезпека.

Щодо результатів другої групи, а саме жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними є дещо нижчими, ніж у групі жінок з військовослужбовцями. Такі результати можуть вказувати нам на меншу емоційну залученість, адже жінки з цієї групи стикаються з багатьма викликами в стосунках, які не завжди забезпечують необхідну емоційну

підтримку. Наприклад, конкуренція між кар'єрними та сімейними обов'язками може знижувати загальний рівень задоволеності стосунками.

Стосовно результатів третьої групи досліджуваних, тобто жінок, які не перебувають у стосунках, мають найвищий результат, що свідчить про позитивне сприйняття стосунків жінками з цієї групи. Вони можуть оцінювати стосунки в загальному, не порівнюючи з конкретним досвідом. Жінки в цій групі відчують більше свободи та незалежності, а також уникають емоційних конфліктів, які можуть виникати в романтичних стосунках.

Далі ми за допомогою методики «Тип мотивації в романтичних стосунках CMQ M. Blais» виявили певні особливості різних тип мотивації у романтичних стосунках у досліджуваних всіх трьох груп. Отримані результати за даною методикою були нами занесені до таблиці 3.9

**Таблиця 3.9.**

**Порівняльний аналіз особливостей різних тип мотивації у романтичних стосунках**

	I група		II група		III група	
	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.	Середнє	Ст.відх.
Амотивація	15,125	8,384	13,926	6,415	15,704	7,226
Екстернальна	8,375	3,268	8,259	3,948	6,630	3,455
Інтроєцьована	13,667	5,172	12,889	5,591	11,593	6,084
Ідентифікована	14,417	5,823	16,630	7,463	16,667	8,435
Інтегрована	12,875	6,648	14,778	7,428	17,778	7,444
Внутрішня мотивація	17,917	6,52	17,333	7,864	15,815	6,662

З поданої таблиці ми бачимо, що статистично значущих результатів різних тип мотивації у романтичних стосунках не виявлено.

З поданої таблиці, ми також бачимо, що амотивація є найбільш вираженою у жінок, які не перебувають у стосунках. Даний результат може

говорити про те, що жінки в цій групі можуть відчувати бездіяльність або відсутність інтересу до романтичних стосунків, або вони просто не відчують потреби у стосунках на даний момент часу. У жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями цей показник є дещо нижчим, проте також достатньо високий, через що, ми можемо припускати, що у них наявне відчуття безпорадності та нерішучості у стосунках. Уданому випадку жінки можуть відчувати, що їхні зусилля не призводять до бажаного результату, що веде до емоційної відчуженості. Досліджувані жінки, які будують стосунки з цивільними за показником амотивації мають нижчі результати, ніж попередні групи, що може свідчити про більшу стабільність та впевненість у стосунках.

Наступними розглянемо результати за шкалою екстернальної мотивації. У жінок, які перебувають у стосунках з військовослужбовцями та з цивільними даний показник знаходиться на приблизно однаковому рівні, такий результат вказує на помірний вплив зовнішніх факторів у їхньому виборі та підтримці стосунків, тобто вони не надають надважливого значення схваленню від друзів, рідних та інших оточуючих їх людей. Жінки, які не перебувають у стосунках, мають найнижчі результати, що говорить про низький тиск від соціуму, та вони не шукають зовнішніх причин для вступу в стосунки.

Результати за шкалою інтроецьованої мотивації показують на помірний рівень серед трьох груп досліджуваних жінок. Такі результати свідчать, що поведінка досліджуваних жінок у стосунках частково сформована під впливом внутрішніх переконань, які були перейняті у дитячі роки. Однак ми можемо говорити, що дані переконання є повністю усвідомленими та контролюються досліджуваними.

Також з даної таблиці, ми можемо побачити, що за шкалою ідентифікованої мотивації у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями виявлені найнижчі результати серед трьох груп та загалом помірний рівень. Даний результат говорить що жінкам з цієї групи є

притаманним розуміння цінності певних дій для стосунків, але при цьому до кінця не розуміє причину цієї цінності, в деяких випадках попри внутрішній опір, вони підлаштовують свою поведінку. Жінки, які будують довгострокові стосунки з цивільними таті, які не перебувають у стосунках мають вищі показники, що прямує до високого, що вказує на те, що ці жінки добре усвідомлюють, які цінності для них важливі у стосунках, та як реалізувати їх, їх поведінка зумовлена внутрішнім бажанням, а не під тиском ззовні.

Наступним показником, яким ми проаналізуємо є інтегрована мотивація, у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями та з цивільними, мають середній результат за цим показником, що говорить про те, що жінки усвідомлюють важливість їх дій як для себе, так і для партнера, та можуть їх коригувати, при цьому не зраджуючи своїм цінностям, також у стосунках вони прагнуть до задоволення потреб усіх осіб, через що можуть стикатись з внутрішнім конфліктом. Жінки, які не перебувають у стосунках, отримали результати, що прагнуть до високих, що вказує на те, що жінки досягли незалежності та реалізації без необхідності в романтичних стосунках. Вони можуть знаходити своє місце у світі через інші аспекти життя.

Останнім розглянемо показник внутрішньої мотивації, і ми можемо побачити, що досліджувані жінки з першої та другої груп отримали результати, що прагнуть до високих, з чого ми можемо припускати, що жінки отримують задоволення від своїх стосунків, не зважають на зовнішні обставини. Жінки, які не перебувають у стосунках отримали дещо нижчі показники, проте результат все одно говорить нам, що вони захоплені своїм життям та діяльністю в ньому, таким чином задовольняючи свої потреби.

Результати дослідження демонструють різноманітність мотивацій у жінок в залежності від їхніх стосунків. Жінки, які будують стосунки з військовослужбовцями, мають вищий рівень внутрішньої мотивації, але також відчують більше амотивації. Жінки з цивільними партнерами демонструють гармонійний баланс ідентифікованої та інтегрованої мотивації.

Жінки, які не мають стосунків, виявляють високий рівень інтегрованої мотивації, що свідчить про їхню незалежність і реалізацію поза романтичними зв'язками.

### **3.2. Визначення психологічних особливостей уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями.**

У даному розділі описані результати факторного аналізу особливостей ставлення у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними та жінок, які не перебувають у стосунках до понять «сім'я» та «шлюб», особливостей рольових очікувань та домагань у шлюбі, особливостей батьківсько-дитячих відносин, рівня задоволеності відносинами та особливостей різних тип мотивації у романтичних стосунках.

Результати представлені окремими таблицями для трьох груп досліджуваних жінок.

Першими ми розглянемо результати факторного аналізу для досліджуваних жінок з першої групи, а саме для жінок, які будують довготривалі стосунки з військовослужбовцями. Результати представлені у таблиці 3.10.

Результати подані у таблиці демонструють нам наявність двох факторів у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями. Перший з факторів можна назвати: "Емоційна стабільність і роль сімейних цінностей". До цього фактора входять певні змінні, такі як: оцінка поняття сім'я, активність поняття сім'я, оцінка поняття шлюб, оцінка семантичної відстані, активність семантичної відстані, господарсько-побутова цінність, надмірна турбота, встановлення залежності, придушення агресивності, шкала оцінки стосунків, інтегрована мотивація. Далі розглянемо більш детально кожен з них.

Таблиця 3.10.

**Результати факторного аналізу для досліджуваних , які будують  
довгострокові стосунки з військовослужбовцями**

Фактор 1		Фактор 2	
Фактор	Навантаження	Фактор	Навантаження
Оцінка поняття сім'я	-0,556	Залежність та несамостійність матері	0,524
Активність поняття сім'я	-0,525	Зрівняльні відносини батьків та дитини	0,732
Оцінка поняття шлюб	0,645	Зайва суворість, суворість з дитиною	0,525
Оцінка семантичної відстані	0,523		
Активність семантичної відстані	0,526		
Господарсько- побутова цінність	0,511		
Надмірна турбота, встановлення залежності	0,524		
Придушення агресивності	0,501		
Шкала оцінки стосунків	0,551		
Інтегрована мотивація	-0,581		

Змінні оцінка та активність поняття "сім'я" мають від'ємне навантаження, що говорить нам про те, що дана група досліджуваних сприймає поняття "сім'я" менш позитивно. Жінки можуть мати амбівалентне ставлення до сімейних обов'язків, адже інколи вони змушені приймати на себе ролі, які не є для них характерними, що зумовлено специфікою роботи партнера.

Змінна оцінка поняття "шлюб" має позитивне навантаження, з чого ми можемо припускати, що шлюб є важливою цінністю для жінок у цій

групі, та що вони сприймають шлюб як опору, навіть якщо саме поняття "сім'я" є дещо менш значущим.

З таблиці бачимо, що змінна оцінка та активність семантичної відстані також має позитивне навантаження, з чого слідує, що досліджувані усвідомлюють різницю між поняттями сім'я та шлюб та свідчить про прагнення до активного підтримання як родинних, так і подружніх стосунків.

Також з таблиці ми бачимо помірно позитивне навантаження на змінну господарсько-побутова цінність, надмірна турбота, встановлення залежності та придушення агресивності у досліджуваних жінок, що будують довгострокові стосунки з військовими. Такий результат свідчить про важливість для них ведення побуту та господарства у стосунках, ці жінки схильні до гіперопікаючої поведінки та своїми діями намагаються стримати агресію від оточуючих.

Також досліджувані з першої групи мають помірно позитивне навантаження на змінну шкала оцінки стосунків, з чого слідує, що вони надають провідне значення стосункам у їхньому житті, вони високо цінять свої стосунки та готові у них вкладатись.

Остання зміна, яка входить до складу фактора - інтегрована мотивація - має від'ємне навантаження, з чого ми можемо припускати про наявність внутрішнього конфлікту, пов'язаного з розбіжністю особистісних цінностей та цілей та тих, що вимагають стосунки.

Даний фактор показує, що жінки цінують шлюб і прагнуть стабільних побутових умов та до активного підтримання як родинних, так і подружніх стосунків, проте ми також бачимо знижений рівень їхньої інтегрованої мотивації. Це може бути пов'язане з особливостями служби партнера, яка обмежує їхню можливість повністю "інтегрувати" стосунки у своє життя. Назва "Емоційна стабільність і роль сімейних цінностей" підкреслює значення шлюбу та побуту, але також вказує на емоційну нестабільність.

Також з поданої таблиці ми бачимо наявність другого фактору, який притаманний жінкам, які будують довготривалі стосунки з

військовослужбовцями, його можна назвати "Залежність і контроль у відносинах". До цього фактора входить ряд змінних, які розглянемо нижче.

Змінна залежність та несамостійність матері має помірно позитивне навантаження, що вказує на те, що жінки з даної групи мають потребу у підтримці та можуть піддаватись залежності

Доволі високе позитивне навантаження на зміну зрівняльні відносини батьків та дитини говорить нам про те, що обрані досліджувані прагнуть до рівноправних стосунків, що в свою чергу потребує постійного контролю та відповідальності.

Змінна зайва суворість, суворість з дитиною має помірно позитивне навантаження, що вказує на доволі суворе ставлення до партнера та інших оточуючих, та їх прагнення все контролювати.

Цей фактор відображає надмірну опіку та контроль у відносинах жінок з партнерами-військовими. Жінки можуть відчувати необхідність контролювати ситуацію та проявляти турботу, яка водночас формує певну залежність. Назва "Залежність і контроль у відносинах" підкреслює важливість елементів контролю та залежності, які жінки прагнуть зрівноважити з емоційною підтримкою та рівноправними відносинами.

Таким чином, ми можемо говорити, що перший фактор під назвою "Емоційна стабільність і роль сімейних цінностей» свідчить про прагнення жінок до стабільності в стосунках, що є значущим у їхньому житті, в той час як другий фактор «Залежність і контроль у відносинах» свідчить про потребу в контролі та прагнення до рівноправності, навіть при надмірній опіці.

Наступними ми розглянемо результати факторного аналізу для досліджуваних жінок з другої групи, а саме для жінок, які будують довготривалі стосунки з цивільними. Результати представлені у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11.

**Результати факторного аналізу для досліджуваних , які будують  
довгострокові стосунки з цивільними**

Фактор 1		Фактор 2	
Фактор	Навантаження	Фактор	Навантаження
Активність поняття сім'я	-0,753	Сімейні конфлікти	0,628
Сила поняття шлюб	-0,628	Амотивація	0,535
Інтимно-сексуальна цінність	0,562		
Особистісна ідентифікація із шлюбним партнером	0,504		
Зайва суворість, суворість з дитиною	0,608		
Створення безпеки, побоювання образити	-0,569		
Придушення агресивності	0,545		

У групі жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними партнерами, за результатами факторного аналізу було виявлено два основні фактори.

Перший фактор можна назвати «Баланс інтимно-емоційних та дисциплінарних аспектів у стосунках і сімейному житті». Нижче розглянемо змінні, які входять до даного фактору.

Змінна активність поняття «сім'я» має високе від'ємне навантаження, що вказує на те, що для цих жінок поняття «сім'я» менш активно асоціюється з емоційною складовою стосунків. Це може свідчити про те, що вони відчують недостатній рівень емоційної активності у стосунках.

Також ми бачимо доволі високе від'ємне навантаження на змінну сила поняття «шлюб», з чого можемо припускати, жінки з цієї групи можуть неоднозначно ставитись до інституту шлюбу. Жінки можуть цінувати його,

проте ставитись до цього більш обережно, що може бути пов'язано з меншою особистісною ідентифікацією з подружньою роллю.

Змінна інтимно-сексуальна цінність показала помірно позитивне навантаження, що говорить нам про те, що жінки з цієї групи надають великого значення емоційній і фізичній близькості з партнером.

Змінна особистісна ідентифікація із шлюбним партнером також має помірно позитивне навантаження, що вказує на прагнення до рівноправності у стосунках і повагу до індивідуальності.

З таблиці ми бачимо, що змінна зайва суворість, суворість з дитиною має доволі високе позитивне навантаження, з чого слідує припущення, що жінки з даної групи схильні до більш суворого стилю виховання.

Змінна створення безпеки, побоювання образити має помірно негативне навантаження, що вказує на те, що жінки, які будують довгострокові стосунки з цивільними відображає низьку потребу в уникненні конфліктів або надмірній турботі про емоційний комфорт дитини, що може свідчити про більш прагматичний підхід до виховання.

Останньою змінною, яка входить до складу першого фактору є придушення агресивності, яка має помірно позитивне навантаження, з якого випливає прагнення контролювати прояви агресії, як власної, так і дитини.

Цей фактор підкреслює баланс між емоційною близькістю, особистісною ідентифікацією із партнером і виховними підходами до дітей. Ця група переосмислює традиційні концепти сім'ї та шлюбу, більше уваги приділяючи інтимно-сексуальній складовій стосунків і контролю за агресивними проявами у сімейній динаміці. Назва «Баланс інтимно-емоційних та дисциплінарних аспектів у стосунках і сімейному житті» підкреслює основні елементи цього фактора.

Другий фактор для жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними можна назвати «Конфліктна амотивація у стосунках». Розглянемо більш детально кожен зі змінних.

Змінна сімейні конфлікти має доволі високе позитивне навантаження я. що свідчить про наявність у конфліктів у стосунках в даній групі досліджуваних.

З таблиці також бачимо, що змінна амотивація має помірне позитивне навантаження, з чого слідує, що досліджувані жінки можуть відчувати відсутність або зниження внутрішнього стимулу підтримувати стосунки, що може бути наслідком конфліктів або емоційного вигорання.

Другий фактор підкреслює роль конфліктів і амотивації, які можуть створювати емоційну напругу та стрес у стосунках. Назва «Конфліктна амотивація у стосунках» відображає центральні елементи цього фактора, де конфлікти та зниження мотивації стають значущими аспектами.

Отже, ми можемо говорити, що перший фактор «Баланс емоційного та дисциплінарного аспектів» демонструє, що жінки, які будують довгострокові стосунки з цивільними, переосмислюють традиційні концепти сім'ї та шлюбу. Вони більше фокусуються на гармонії між особистісними цінностями і партнерськими взаєминами, акцентуючи на інтимно-сексуальній близькості та прагматичному підході до виховання дітей. В той час як другий фактор «Конфліктна амотивація у стосунках» вказує на емоційні труднощі, які виникають у стосунках через конфлікти та вигорання.

Зв'язок між цими двома факторами свідчить про те, що хоча жінки прагнуть емоційної стабільності та близькості, конфлікти і стрес можуть знижувати мотивацію та посилювати емоційне напруження, яке виявляється у їхній поведінці та підході до виховання дітей.

Наступними ми розглянемо результати факторного аналізу для досліджуваних жінок з третьої групи, а саме для жінок, які не перебувають у стосунках. Результати представлені у таблиці 3.12.

На основі наведених даних факторного аналізу для групи жінок, які не перебувають у стосунках, можна виділити два ключові фактори. Перший фактор можна назвати «Цінність шлюбу і сім'ї як основа особистих орієнтирів».

Нижче розглянемо більш детально змінні, які увійшли до даного фактору.

**Таблиця 3.12.**

**Результати факторного аналізу для досліджуваних , які не перебувають у стосунках**

Фактор 1		Фактор 2	
Фактор	Навантаження	Фактор	Навантаження
Оцінка поняття сім'я	0,501	Оцінка поняття сім'я	0,571
Сила поняття сім'я	0,751	Активність поняття сім'я	0,553
Активність поняття сім'я	0,531	Сила поняття шлюб	0,513
Оцінка поняття шлюб	0,659	Емоційно-психотерапевтична цінність	0,533
Сила поняття шлюб	0,673	Розвиток активності дитини	0,614
Активність поняття шлюб	0,726		
Прагнення прискорити розвиток дитини	0,505		
Екстернальна	-0,501		

З поданої таблиці бачимо, що такі змінні як: оцінка, сила та активність поняття «сім'я» та оцінка, сила та активність поняття «шлюб» мають доволі високе позитивне навантаження, що вказує нам на те, що для жінок, які не перебувають у стосунках надають доволі важливого значення поняттям сім'ї та шлюбу, які сприймають як центральні орієнтири в особистому житті, навіть якщо вони наразі не перебувають у стосунках. Дані результати вказують на готовність жінок з даної групи активно діяти задля створення сім'ї в майбутньому.

Змінна прагнення прискорити розвиток дитини має помірно позитивне навантаження за цим фактором, що вказує на концентрацію на створення у майбутньому родини та вихованні дітей.

Останньою змінною, яка увійшла до складу цього фактору є екстернальна мотивація з негативним навантаженням, що свідчить про те, що бажання даної групи досліджуваних до створення сім'ї та шлюбу не є зумовленим тиском зовнішніх факторів, а спирається на внутрішні чинники.

Другий фактор для жінок, які не перебувають у стосунках можна назвати «Сімейна підтримка та особистий розвиток».

З поданої таблиці ми бачимо, що такі змінні, як оцінка та активність поняття «сім'я» мають помірно позитивне навантаження, що свідчить про те, що вони високо оцінюють поняття сім'ї та уявляють себе частиною сімейних процесів що свідчить про її значущість навіть за відсутності особистих стосунків.

Змінна сила поняття «шлюб» також має помірно позитивне навантаження у цьому факторі, що говорить про те, що жінки, які не перебувають у стосунках, вважають шлюб важливим і міцним інститутом.

Також з поданої таблиці ми бачимо, що змінна емоційно-психотерапевтична цінність також має помірно позитивне значення, що говорить про те, що для досліджуваних жінок з даної групи у стосунках важливого значення набуває підтримка та особистісний розвиток, та вони схильні сприймати стосунки як джерело стабільності та емоційного благополуччя.

Останньою змінною, яку ми розглянемо є розвиток активності дитини, яке має високе позитивне навантаження, що вказує на інтерес до виховання дитини як частини майбутньої сім'ї, що відповідає загальній орієнтації на сімейні цінності.

Підсумовуючи, ми можемо говорити, що для жінок, які не перебувають у стосунках перший фактор «Цінність шлюбу і сім'ї як основа особистих орієнтирів» підкреслює ідеалізацію сім'ї та стосунків у загальному значенні.

В той самий час другий фактор «Сімейна підтримка та особистий розвиток» акцентує емоційний аспект і потребу в психоемоційній підтримці. Це поєднання демонструє, що жінки в цій групі цінують як стабільність, так і емоційну безпеку, яку надають сім'я та шлюб.

Ці фактори підкреслюють, що, незважаючи на відсутність поточних стосунків, жінки орієнтовані на майбутнє створення глибоких та довготривалих відносин, що охоплюють як практичні, так і емоційні потреби.

### **Висновки до Розділу III**

1. Визначено, що для жінок у стосунках з військовими «сім'я» асоціюється з підтримкою та активною участю, для цивільних пар – з стабільністю і впевненістю, а для жінок без стосунків це поняття є менш актуальним і менш значущим на даний момент. Жінки, які будують стосунки з військовослужбовцями, надають шлюб та сім'ї високого емоційного значення, активно підтримують стосунки та сприймають їх як джерело стабільності. Жінки з цивільними партнерами розглядають сім'ю та шлюб як надійну та стабільну основу, що не вимагає значних емоційних зусиль. Жінки, які не перебувають у стосунках, сприймають ці поняття як малозначущі на даний момент. Жінки з військовими та цивільними партнерами сприймають ці поняття як більш взаємопов'язані, тоді як для жінок, які не перебувають у стосунках, вони є менш значущими і більш розділеними концепціями.

Виявлено, що жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями надають найбільшу цінність емоційній підтримці у стосунках. Для жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними, найбільшу цінність набувають підтримка в побутових обов'язках від партнера та участь у вихованні майбутніх дітей. Жінки, які не перебувають у стосунках мають більш ідеалізоване сприйняття ролей у шлюбі, надаючи першорядне значення інтимно-сексуальним та емоційно-психотерапевтичним аспектам.

Досліджено, що жінки, які будують довготривалі стосунки з військовослужбовцями мають тенденцію до самостійності та безпеки, жінки з цивільними надають великого значення оптимальному емоційному контакту, а жінки без стосунків демонструють домінантність та підвищену турботу, компенсуючи відсутність партнера через сильніший контроль над дитиною.

Виявлено, що жінки, які мають довгострокові стосунки з військовослужбовцями, демонструють високу оцінку якості своїх стосунків, Жінки з цивільними партнерами мають трохи нижчий рівень задоволеності, Найвищий показник спостерігається у жінок, які не перебувають у стосунках, що може свідчити про їх позитивне сприйняття стосунків в цілому, без конкретного досвіду, який може впливати на цю оцінку.

Визначено, що жінки, які будують стосунки з військовослужбовцями, мають вищий рівень внутрішньої мотивації, але також відчують більше амотивації. Жінки з цивільними партнерами демонструють гармонійний баланс ідентифікованої та інтегрованої мотивації. Жінки, які не мають стосунків, виявляють високий рівень інтегрованої мотивації, що свідчить про їхню незалежність і реалізацію поза романтичними зв'язками.

2. Виявлена факторна структура у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, що вказує на прагнення жінок до стабільності в стосунках, що є значущим у їхньому житті, а також \ про потребу в контролі та прагнення до рівноправності, навіть при надмірній опіці.

Визначена факторна структура у жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними, що свідчить, що вони переосмислюють традиційні концепти сім'ї та шлюбу. Вони більше фокусуються на гармонії між особистісними цінностями і партнерськими взаєминами, акцентуючи на інтимно-сексуальній близькості та прагматичному підході до виховання дітей, а також на емоційні труднощі, які виникають у стосунках через конфлікти та вигорання.

Визначена факторна структура у жінок, які не перебувають у стосунках, яка вказує на ідеалізацію сім'ї та стосунків у загальному значенні, а також акцентує емоційний аспект і потребу в психоемоційній підтримці.

## ВИСНОВКИ

1. Сім'я це основна соціальна інституція, яка сприяє тому, щоб основні потреби люди були задоволені в усіх аспектах життя. Вона займає одне з провідних місць у формуванні особистісних особливостей людини та виконує ряд функцій: захисну, економічну, соціальну, репродуктивну, психологічну та виховну. Сучасні дослідження у галузі сімейних стосунків підкреслюють важливість ефективної комунікації, підтримки у подоланні стресових ситуацій та врахування культурних особливостей. Сімейні стосунки з військовослужбовцями мають свої унікальні психологічні особливості та виклики. Жінки, які будують такі стосунки, стикаються з постійними відраженнями партнерів, високим рівнем стресу та необхідністю адаптації до емоційних змін. Важливу роль у їхньому житті відіграє соціальна підтримка та професійна психологічна допомога. Дані особливості відносин вимагають від жінок високого рівня самостійності, відповідальності за прийняття рішення, стійкості до стресових факторів, та спроможності справлятися з великою кількістю задач без присутності партнера.

2. Визначено, що для жінок у стосунках з військовими «сім'я» асоціюється з підтримкою та активною участю, для цивільних пар – з стабільністю і впевненістю, а для жінок без стосунків це поняття є менш актуальним і менш значущим на даний момент. Жінки, які будують стосунки з військовослужбовцями, надають шлюбу та сім'ї високого емоційного значення, активно підтримують стосунки та сприймають їх як джерело стабільності. Жінки з цивільними партнерами розглядають сім'ю та шлюб як надійну та стабільну основу, що не вимагає значних емоційних зусиль. Жінки, які не перебувають у стосунках, сприймають ці поняття як малозначущі на даний момент. Жінки з військовими та цивільними партнерами сприймають ці поняття як більш взаємопов'язані, тоді як для

жінок, які не перебувають у стосунках, вони є менш значущими і більш розділеними концепціями.

Виявлено, що жінки, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями надають найбільшу цінність емоційній підтримці у стосунках. Для жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними, найбільшу цінність набувають підтримка в побутових обов'язках від партнера та участь у вихованні майбутніх дітей. Жінки, які не перебувають у стосунках мають більш ідеалізоване сприйняття ролей у шлюбі, надаючи першорядне значення інтимно-сексуальним та емоційно-психотерапевтичним аспектам.

3. Досліджено, що жінки, які будують довготривалі стосунки з військовослужбовцями мають тенденцію до самостійності та безпеки, жінки з цивільними надають великого значення оптимальному емоційному контакту, а жінки без стосунків демонструють домінантність та підвищену турботу, компенсуючи відсутність партнера через сильніший контроль над дитиною.

4. Виявлено, що жінки, які мають довгострокові стосунки з військовослужбовцями, демонструють високу оцінку якості своїх стосунків, Жінки з цивільними партнерами мають трохи нижчий рівень задоволеності, Найвищий показник спостерігається у жінок, які не перебувають у стосунках, що може свідчити про їх позитивне сприйняття стосунків в цілому, без конкретного досвіду, який може впливати на цю оцінку.

5. Визначено, що жінки, які будують стосунки з військовослужбовцями, мають вищий рівень внутрішньої мотивації, але також відчують більше амотивації. Жінки з цивільними партнерами демонструють гармонійний баланс ідентифікованої та інтегрованої мотивації. Жінки, які не мають стосунків, виявляють високий рівень інтегрованої мотивації, що свідчить про їхню незалежність і реалізацію поза романтичними зв'язками.

6. Виявлена факторна структура у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями, що вказує на прагнення жінок до стабільності в стосунках, що є значущим у їхньому житті, а також \ про потребу в контролі та прагнення до рівноправності, навіть при надмірній опіці.

Визначена факторна структура у жінок, які будують довгострокові стосунки з цивільними, що свідчить, що вони переосмислюють традиційні концепти сім'ї та шлюбу. Вони більше фокусуються на гармонії між особистісними цінностями і партнерськими взаєминами, акцентуючи на інтимно-сексуальній близькості та прагматичному підході до виховання дітей, а також на емоційні труднощі, які виникають у стосунках через конфлікти та вигорання.

Визначена факторна структура у жінок, які не перебувають у стосунках, яка вказує на ідеалізацію сім'ї та стосунків у загальному значенні, а також акцентує емоційний аспект і потребу в психоемоційній підтримці.

Таким чином, висунута нами гіпотеза про те, що уявлення про сім'ю у жінок, які будуть довгострокові стосунки з військовослужбовцями, відрізняються від уявлень про сім'ю у жінок, які не мають стосунків з військовослужбовцями підтвердилась.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байєр, О. О. Глушко, О. І. Актуальні питання психології сім'ї. Дніпро: РВВ ДНУ, 2020. 178с
2. Башук, Н. традиційні уявлення про сім'ю в пареміології німецького та українського етносу. 2021. С. 4 – 9
3. Бекецька, А. О. Конфлікти в молодій сім'ї. Харків, 2020. С 9-17
4. Бережна Н. В. Соціальна підтримка сімей військовослужбовців: Психологічний аспект. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 250 с
5. Васильченко А. О. Психологічні особливості адаптації сімей військовослужбовців. Київ: МП "Леся", 2016. 224 с
6. Вахоцька, І. Безвіконна, К. Уявлення молоді про сімейні ролі. Умань: Сафін, 2024, 29 с.
7. Глузд, О. Б. Уявлення про сімейні стосунки у жінок з різною тривалістю подружнього життя. Запоріжжя, 2021. 89-94с.
8. Головаха Є. І. Сучасна сім'я: проблеми, тенденції розвитку та соціальний захист. Київ. Наукова думка, 2015. 256 с.
9. Григорович Т. В. Вплив військової служби на сімейні стосунки. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2017. 198 с.
10. Гульченко, Г.Р. Особливості і проблеми сучасної сім'ї. Київ, 2023. 231с
11. Дейнека, Л.П.. Психологічна готовність до шлюбу та сім'ї. Харків, 2023. 201с
12. Дроздова, М. А. Специфіка соціальних уявлень студентської молоді про благополучну сім'ю. Чернігів, 2021, 93с.
13. Єфімова Л.С. Особливості сприйняття сімейних цінностей в умовах військової служби. Вісник соціальної роботи. Київ, 2019. 114с.
14. Костю, С. Й. Психологічні особливості та специфіка готовності молоді до створення власної сім'ї, Мукачево: МДУ, 2022. 302с.

15. Костюк О. М. Психологічні проблеми сімей військовослужбовців. Дніпро: ДНУ ім. О. Гончара, 2020. 210 с.
16. Кравченко А. І. Психологія сім'ї. Харків: Прапор, 2017. 312 с.
17. Кудінова О.В. Сучасні виклики сімейних відносин в умовах військового конфлікту. Запоріжжя, 2022. 64-69с.
18. Литовченко, Н. Ф. Особливості комунікацій в сім'ях військовослужбовців. Дніпро, 2023. 65с.
19. Лобанов М. С. Соціальна психологія: Підручник. Київ: Вища школа, 2016. 384 с.
20. Малюта О.М. Психологія взаємодії у родині військовослужбовця. Полтава: Полтавський державний педагогічний університет, 2017, 67с.
21. Марченко, Л. В. Психологічна реабілітація військовослужбовців: проблеми адаптації. Вінниця, 2018, С. 23–29
22. Матвієнко І.О. Особливості комунікації у сім'ях військовослужбовців. Київ, 2016. С. 117-121
23. Нікітіна І. В. Психологічні особливості подружніх стосунків у сім'ях військовослужбовців. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2018. 278 с.
24. Павлюк, Т. Сімейна психологія в аспекті батьківства. In: The 4 th International scientific and practical conference “Modern problems of science, education and society”(June 19-21, 2023) SPC “Sci-conf. com. ua”, Kyiv, Ukraine. 2023. p. 568.
25. Пирог, Г. В; Удод, С.Ю.. Вплив комунікації в сім'ях військовослужбовців та адаптація в родинях військових під час воєнних дій в Україні та США. Science and innovation of modern world, 2023, С. 417-422.
26. Петрова І. А. Адаптація дітей у сім'ях військовослужбовців. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2018. 180 с.
27. Поліщук, В., Ільїна, Н., Поліщук, С., Савченко, Ю., Мисник, С., Рябко, Ю., Шейко, Г. Психологія сім'ї: підручник. Київ: Нова книга. 2021. 428 с

28. Сіверінова, В. В. Психологічні особливості готовності молоді до створення сім'ї під час війни. Запоріжжя, ЗНУ. 2024, 54 с.
29. Соколова, І. М.; Шайхлісламов, З. Р.; Ладика, М. С. Вплив умов бойових дій на психологічний клімат сім'ї. Олеса, 2022. С. 54-59
30. Татарчук, В. О. Соціальні проблеми сімей військовослужбовців та шляхи їх вирішення. Український соціологічний журнал, Умань, 2021. С. 28–35
31. Терещенко О. О. Васильченко О. М. Гендерні особливості рольових очікувань у молодій сім'ї. Київ, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2022, 340 с.
32. Шахова О. Г. Жданова І. В. Лихачова Т. С. Когнітивна модель сім'ї студентської молоді. Особистість, суспільство, закон: тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. СП Бочарової Харків, 2020. 112-114 с.
33. Шевченко, С. Бочаріна, Н. Психологічна готовність до створення сім'ї як головна умова стабільного шлюбу. Київ. 2023, 41с.
34. Bowling, U. B., Sherman, M. D. Welcoming Them Home: Supporting Military Service Members and Their Families in Navigating the Tasks of Reintegration. *Professional Psychology: Research and Practice*, 2020, 451–458 p.
35. Bray, R. M., et al. Substance Use and Mental Health Among Military Families. *Journal of Military Family Health*, 2017, 3(2), 67–79 p.
36. Gewirtz, A. H., Youssef, A. M. Parenting and Children's Resilience in Military Families. *Journal of Family Psychology*, 2017, 31(5), 558–570 p.
37. Johnson L. & Smith S. Resilience in Military Families: Theory and Practice. New York: Cambridge University Press, 2018. 276 p.
38. Moelker, R.; Andres, M.; Poot, G.J.A. (2006) Supporting Military Families – A Comparative Study in Social Support Arrangements for Military Families (Theoretical Dimensions & Empirical Comparison between Countries). In *Human Dimensions in Military Operations – Military Leaders' Strategies for Addressing Stress and Psychological Support* pp. 14-18

39. Morrison J. *Military Wives: Their Psychological and Social Challenges*. London: Routledge, 2019. 45 p
40. Parker R. & Thompson E. *Military Life and Family Dynamics: A Cross-Cultural Perspective*. New York: Palgrave Macmillan, 2017. 268 p.
41. Simon, Joan B.; Murphy, John J.; Smith, Shelia M. *Family Journal Counseling and Therapy for Couples and Families*, 2005. P 427-436
42. Smith J. A., Roberts K. L. *Family Dynamics in Military Households*. New York: Springer, 2016. 292 p.
43. Thompson L., Walker A. J. *The Dynamics of Family Relations: Global Perspectives*. London: Routledge, 2015. 320 p.

## АНОТАЦІЯ

Дана кваліфікаційна робота присвячена дослідженню особливостей уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями. Робота включає в себе вступ, три розділи та висновки. Робота містить 12 таблиць, 1 рисунок і список використаних джерел, в якому нараховується 43 найменування. Перший розділ представлений у вигляді теоретичного аналізу особливостей проблеми уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями. Другий розділ представлений описом процедури дослідження та вибірки, а також опис використаних діагностичних методик та методів математичної статистики. у дослідженні взяли участь 79 жінок 22-27 років. у третьому розділі наявний опис результатів проведеного дослідження психологічних особливостей уявлень про сім'ю у жінок, які будують довгострокові стосунки з військовослужбовцями та факторна структура.

Ключові слова: уявлення про сім'ю, довгострокові стосунки, сім'я, шлюб, рольове очікування, мотивація романтичних стосунків.

## ANNOTATION

This qualification work is devoted to the study of the features of ideas about the family in women who build long-term relationships with military personnel. The work includes an introduction, three chapters and conclusions. The work contains 12 tables, 1 figure and a list of sources used, which includes 43 items. The first section is presented in the form of a theoretical analysis of the features of the problem of ideas about the family in women who build long-term relationships with military personnel. The second section is presented with a description of the research procedure and sampling, as well as a description of the diagnostic methods and methods of mathematical statistics used. 79 women aged 22-27

participated in the study. The third section contains a description of the results of the study of the psychological features of ideas about the family in women who build long-term relationships with military personnel and the factor structure.

Keywords: ideas about the family, long-term relationships, family, marriage, role expectations, motivation for romantic relationships.